140. Keskiviikkona 17 päivänä marraskuuta 1993

kello 14

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

S.

Toinen käsittely:

1) Ehdotus laiksi korkeakoululaitoksen kehittämisestä annetun lain 3 §:n väliaikaisesta muuttamisesta 4098

Hallituksen esitys n:o 149
Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 17

2) Ehdotus laiksi tapaturma- ja liikennevakuutuslaitoksilta vuodelta 1994 perittävästä maksusta 4110

Hallituksen esitys n:o 252
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 35

3) Ehdotukset laeiksi työterveyshuoltopalvelujen lisäksi järjestettävien avosairaanhoidon lääkäripalvelujen väliaikaisesta vuosimaksusta ja sairausvakuutuslain 29 a §:n väliaikaisesta muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys n:o 265
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 36

4) Ehdotus laiksi sairausvakuutuslain muuttamisesta 4113

Hallituksen esitykset n:ot 314/1992 vp ja 251
Toivomusaloitteet n:ot 1104 ja 1214/1991 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 37

S.

Ainoa käsittely:

5) Hallituksen kehitysyhteistyökertomus eduskunnalle vuodelta 1991 4116

Kertomus n:o 16/1992 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 16

6) Ehdotus lisävaltuuksien antamisesta asunto-olojen kehittämisrahastolle lainanottoon vuonna 1993 4121

Hallituksen esitys n:o 220
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 53

7) Ehdotus valtion asuntorahaston lainanottovaltuuksista vuonna 1994 ..... „

Hallituksen esitys n:o 128
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 54

Ensimmäinen käsittely:

8) Ehdotukset laiksi kiinteistöverolain muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys n:o 159
Lakialoite n:o 48
Toivomusaloite n:o 25
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 56

9) Ehdotus laiksi maaseutuelinkeinolain muuttamisesta 4123

Hallituksen esitys n:o 205
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 21

10) Ehdotus laiksi valtionosuutta saavista liikunnan koulutuskeskuksista annetun lain muuttamisesta ..... „

Hallituksen esitys n:o 227
Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 18

S.

11) Ehdotus laiksi liikuntalain muuttamisesta 4123

Hallituksen esitys n:o 228
Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 19

Esitellään:

12) Valtioneuvoston kertomus päihdeolojen kehityksestä vuonna 1992 (K 12) .. 4124

13) Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus esteellisyyssäännösten kehittämisestä (K 13) 4125

Pöydällepanoa varten esitellään:

14) Lakivaliokunnan mietintö n:o 17 hallituksen esityksestä rikoslain täydentämisestä huumausainerikoksia koskevilla säännöksillä (HE 180/1992 vp) 4127

15) Lakivaliokunnan mietintö n:o 22 hallituksen esityksestä oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevien säännösten muuttamisesta (HE 191) ..... „

16) Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 3 hallituksen esityksestä huumausainelaiksi (HE 216/1992 vp) ..... „

17) Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 38 hallituksen esityksestä laiksi työterveyslaitoksen toiminnasta ja rahoituksesta annetun lain muuttamisesta (HE 264) ..... „

Puhetta johtaa toinen varapuhemies Pesälä.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi edustajat Ala-Nissilä, Anttila U., Hautala, Hurskainen, Jansson, Jouppila, Juhantalo, Kanerva, Kauppinen, Kekkonen, Korkeaoja, Kuuskoski, Kääriäinen, Lehtinen, Lipponen, Louekoski, Luhtanen, Markkula, Mölsä, Nordman, Perho-Santala, Pietikäinen S., Pykäläinen, Rehn O., Rimmi, Rusanen, Rönnholm, Saapunki, Saastamoinen, Savela, Seppänen, Suhonen, Takala, Viljamaa, Virrankoski, Väyrynen ja Zyskowicz.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat edustajat Rimmi, Seppänen, Pykäläinen, Zyskowicz, Suhonen, Virrankoski, Luhtanen ja Juhantalo.

Ilmoitusasia:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat tästä päivästä sairauden takia edustajat U. Anttila ja Hurskainen, virkatehtävien takia edustajat Perho-Santala ja Rusanen sekä yksityisasioiden takia edustajat Jansson, Jouppila, Kekkonen, Luhtanen, Nordman, Saastamoinen, Savela ja Väyrynen, tämän kuun 19 päivään virkatehtävien takia ed. Kanerva sekä yksityisasioiden takia edustajat Louekoski ja O. Rehn sekä 22 päivään sairauden takia ed. Saapunki.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Ehdotus laiksi korkeakoululaitoksen kehittämisestä annetun lain 3 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 149
Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 17

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sivistysvaliokunnan mietintö n:o 17. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. Astala: Arvoisa puhemies! Eduskunnassa on nyt käsittelyssä erittäin vakava asia. Hallituspuolueet leikkaavat korkeakoululaitoksen voimavaroja vuodelle 1994 408 miljoonaa markkaa. Tälle vuodellehan leikkaukset olivat jo yli 320 miljoonaa markkaa, ja on huhuttu, että vuonna 1995 leikkaukset olisivat peräti yli 500 miljoonaa. Liekö niin, että hallituspuolueiden edustajat haluavat omaatuntoaan hälventää ja hälistä täällä keskustelun aikana. Heillä on kyllä omantunnon vaivaa olemassa ja tosi runsaasti ja paljon, sillä he leikkaavat korkeakoulujen voima-

varoja äsken mainitsemallani tavalla, siis tälle vuodelle 320 miljoonaa, ensi vuodelle 408 miljoonaa ja vuodelle 95 ilmeisesti 500 miljoonaa. Eivätpä näytä kovin paljon hallituspuolueiden edustajia liikuttavan moiset leikkaukset.

Mutta totuus on se, että meillä Suomessa ei ole varaa laskea sivistystasoamme, vaikka ei se niin kovin korkea taida tämän päivän osaltakaan, kun tilannetta arvioi, olla. Mutta säästäminen yksilön tai koko kansakunnan inhimillisessä pääomassa merkitsee laajasti ottaen kansantaloudellista tuhlausta. Valtion ensi vuoden budjettiehdotuksen sivistysmäärärahojen leikkaukset sekä lisäksi odotettavissa olevat vähennykset vuonna 95 tekevät Suomesta kolmannen luokan sivistysvaltion.

Hallituksen käytännön toimintalinjalla, jota nyt käsittelyssä oleva laki edustaa, vuosisatamme päättyy suomalaisen sivistyksen syvään kriisiin. Kansakunta kuitenkin tarvitsee sivistyksensä, osaamisensa, tutkimuksensa ja opetuksensa. Onhan niiden tason ylläpitäminen se rakenne, jonka varassa lopulta lamasta noustaan.

Porvarihallitus ja hallituspuolueet ovat pettämässä korkeakouluväen. Hallitus julisti ohjelmassaan, että opetusta ja tutkimusta on lamasta huolimatta erityisesti tuettava. Näin muuten tekee hallitus Ruotsissa. Leikkaamisen sijasta se on lisännyt mm. korkeakoulujen määrärahoja ja toimintaedellytyksiä. Siis hallitus on laman aikana lisännyt korkeakoulujen määrärahoja. Aiheellisesti yliopistoväki mm. Turussa kysyykin, minkälainen hallitus on se, joka laman aikana repii siivet maan henkiseltä tulevaisuudelta.

Korkeakoululaitoksen kehittämisestä annetun lain tarkoituksena oli turvata korkeakoululaitoksen kehitys erityisesti tutkimuksen ja tutkijankoulutuksen kannalta taloudellisista suhdanteista riippumatta. Tieteellinen tutkimus on luonteeltaan pitkäjänteistä ja hankkeet kestävät pääsääntöisesti useita vuosia. Lain 3 §:ssä säädetään, että korkeakoulujen määrärahoja yhteensä korotetaan vuosittain vähintään kustannustason nousua vastaavasti. Tämä lain keskeinen säännös kumottiin jo kuluvan vuoden osalta valtion vuoden 1993 talousarvion valmistelun yhteydessä ja nyt kumoamista siis jatketaan. Jo tehdyt leikkaukset sekä tulevat leikkaukset vaikeuttavat sekä opetusta että tieteenteon perusteita hyvin vakavasti.

Lakiesityksen vaikutuksista voidaan mainita mm. se, että kirjastolaitosta ei voida ylläpitää siinä määrin kuin tarve olisi. Korkeakoulukirjastojen hankintavarat supistuivat jo vuosina 92—93 keskimäärin 40—50 prosenttia ja nyt siis leikkauksia edelleen jatketaan.

Toisena kohtana on syytä mainita, että uudet laitehankinnat koko korkeakoululaitoksessa on pantu täysin jäihin. Suurimmat hankkeet ovat olleet jäissä jo kaksi vuotta. Näin totesi mm. rehtorien neuvoston puheenjohtaja, rehtori Lindqvist.

Arvoisa puhemies! Sivistysvaliokunnan tiedossa ovat hyvin tarkkaan kaikki ne seuraukset, jotka korkeakoulujen määrärahaleikkauksilla on, mitkä ne ovat koko Suomen tulevaisuudelle. Sivistysvaliokunta on kuullut asiantuntijoita ja pyytänyt kirjallisia lausuntoja kaikilta korkeakouluilta.

Haluan seuraavassa tallentaa historiankirjoitustakin varten eräiden korkeakoulujen mielipiteitä tästä asiasta. Tosin korkeakoulujen mielipiteet ovat varsin yhteneväisiä. Ne ovat samaa mieltä asiasta. Ne ovat sitä mieltä, että tämän kaltaisia leikkauksia ei missään tapauksessa saa tehdä. Haluan tallentaa nämä tiedot ja lausuntojen osat sen tähden, että vuosien kuluttua kellään ei olisi syytä todeta, että niin, kun emme tienneet minkälaiset seuraukset ovat. Jokainen toivon mukaan tässä salissa tietää seuraukset, ja ainakin sivistysvaliokunnan jäsenet tuntevat oikein hyvin nämä seuraukset.

Seuraavana sitaatit. Korkeakouluneuvoston pääsihteeri Matti Hosia toteaa seuraavaa: "Henkilöstösäästöt kohdistuvat helpoiten määräaikaiseen henkilökuntaan, assistentteihin. Tämä heikentää edelleen tutkimuksen ja tutkijankoulutuksen edellytyksiä. Jos ensi vuodelle edellytetyt henkilömenosäästöt toteutetaan lomautuksin, merkitsisi se noin 6—8 viikon pakkolomia koko henkilöstölle. Korkeakoulujen menojen jo tehdyt ja esitetyt leikkaukset ovat sitä suuruusluokkaa, että se jättää pysyvät jäljet maamme korkeakouluopetuksen ja tutkimuksen tasoon. Tämän takia korkeakoulujen toiminnan ja koko maammekin kehittymisen kannalta olisi ensiarvoisen tärkeätä, että korkeakoulujen kehittämislakia ei muutettaisi. Se merkitsisi 500—1 000 miljoonan markan lisäyksiä budjettiin riippuen siitä, tulkitaanko vertailuvuodeksi 93 tai 92."

Turun yliopiston rehtori Keijo Paunio toteaa seuraavaa: "Turun yliopiston määrärahat hallituksen talousarvioesityksessä vuodelle 94 ovat noin 13 prosenttia pienemmät kuin vuoden 93 määrärahat ja rahassa 47 miljoonaa markkaa, ja jo kuluvan vuoden määräraha aleni noin 9 prosenttia vuodesta 92, siis yhteensä runsaasti yli 20 prosentin alennukset. Talousarvioihin on sisälty-

nyt lisäksi sellaisia uusia velvoitteita, jotka merkitsevät tosiasiallisesti määrärahojen vieläkin suurempaa laskua. Kun hallituksen perusteluissa mainitaan esityksen vaikutuksista mm., että esityksellä ei ole organisatorisia vaikutuksia, niin jää mainitsematta se, että korkeakoululaitokselta edellytettävä tutkimuspanos on mahdotonta toteuttaa ratkaisevasti supistetuilla voimavaroilla. Korkeakoulut eivät yliopiston käsityksen mukaan myöskään kykene vastaamaan niille asetetuista peruskoulutuksen ja jatkokoulutuksen laadullisista ja määrällisistä tavoitteista, kun ne ovat pakotetut laajasti lomauttamaan henkilöstöään."

Edelleen rehtori Paunio toteaa: "Valtioneuvosto hyväksyi 18.6.93 koulutuksen ja korkeakouluissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelman, jossa tieteellinen tutkimus ja siihen perustuva koulutus nähdään välttämättömänä osana Suomen kehitysstrategiaa. Kun nyt korkeakoululaitokseen ollaan kohdistamassa suurempia määrärahavähennyksiä kuin valtion rahoittaman toiminnan moneen muuhun osaan, ei tätä kehittämissuunnitelman lausetta voida ottaa vakavasti. Edellä esitettyyn viitaten yliopisto katsoo, että lakia korkeakoululaitoksen kehittämisestä ei tule ehdotetulla tavalla muuttaa, ja että korkeakoululaitoksen asema talousarvion valmistelussa tulee arvioida uudelleen."

Edelleen Joensuun yliopiston rehtori Paavo Pelkonen toteaa: "Mikäli korkeakoulujen kehittämislakia ei voida pitää voimassa vuonna 95 ja mikäli leikkaukset edelleen jatkuvat, joudutaan yliopistossa vielä vaikeampien ratkaisujen eteen, laitosten ja koulutusohjelmien sulkemiseen."

Sibelius-Akatemia toteaa seuraavaa: "Esitys merkitsee korkeakoululaitoksen kehityksen pysähdyttämistä ja kääntämistä taaksepäin. Lainmuutos mahdollistaa ensi vuonna toiminnan alasajon, joka toteutetaan ennen kokemattoman suurin korkeakoululaitoksen toimintaan kohdistuvin leikkauksin. Laman torjuminen henkiseen kulttuurin kohdistuvin säästöin on nurinkurista politiikkaa, jonka seurauksena tulee väistämättä olemaan lamaa syventäviä vaikutuksia." Edelleen Sibelius-Akatemia toteaa, että "nyt toteutettavat leikkaukset vaarantavat korkeakoulun kehittämisen yhtenä suomalaisen kulttuurielämän lippulaivoista".

Lopuksi siteeraan vielä Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun assistenttien ja tutkijain yhdistyksen Latkan lausuntoa. He toteavat seuraavaa: "Näin suuri määrärahojen leikkaus ei voi olla vaikuttamatta ratkaisevasti korkeakoulujen toimintaedellytyksiin. Opiskelijamäärien kasvaessa ei edes nykyisen tasoisen opetuksen ja tutkimuksen ylläpitäminen ole mahdollista, niiden kehittämisestä puhumattakaan." Edelleen he toteavat: "Valtion ylimmän johdon tasolla tulee ymmärtää opetuksen ja tutkimuksen merkitys kansakuntamme kehitykselle. Edes nykyisen kaltaisessa lamassa emme saa heikentää tulevien sukupolviemme edellytyksiä selviytyä kansainvälisessä ja alinomaa muuttuvassa maailmassa."

Hallituksen esityksen perusteluissa väitetään, ettei säästöillä ole organisatorisia vaikutuksia. Keskushallinnossa ei ehkä aiheudu muutoksia, mutta korkeakouluissa tapahtuu tutkimuksen ja opetuksen tuloksellisuuden kannalta pahimpia mahdollisia organisatorisia muutoksia. Nopeasti tehtävät määrärahojen supistukset pakottavat korkeakoulut vähentämään henkilökuntaa sieltä, mistä se nopeimmin voidaan tehdä. Tällöin määräaikaisia virkoja ja muita työsuhteita jätetään täyttämättä sitä mukaa kuin niitä vapautuu. Nämä supistukset kohdistuvat lähes yksipuolisesti juuri nuorempaan tutkija- ja opettajakuntaan, siis nuorempaan tutkija- ja opettajakuntaan. Tällä on erittäin suuri heikentävä vaikutus korkeakoululaitoksen tulokseen ja tulevaisuuteen.

Tässä vain muutamia lausunnon antajien sitaatteja seurauksista. Niitä olisi runsaasti, paljon enemmän, mutta ne ovat kaikki saman suuntaisia ja saman sisältöisiä. Tämän vuoksi Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä ei voi hyväksyä nyt käsillä olevaa esitystä ja tulee olemaan mukana siinä opposition rintamassa, joka sen ehdottaa hylättäväksi. Sivistysvaliokunnan oppositioryhmät ovat olleet täysin yksimielisiä hylkäysesityksestä.

Ajattelin vielä puuttua lyhyesti korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen työhön. Siitäkin olisi mielestäni hyvin painavaa sanottavaa. Mutta koska aikani näyttää olevan täysi, palaan siihen uudestaan.

Edustajat Rimmi, Seppänen ja Pykäläinen merkitään läsnä oleviksi.

Ed. Gustafsson: Arvoisa herra puhemies! Nyt käsittelyssä olevan lain ensimmäisessä käsittelyssä ed. Tykkyläinen käytti laajahkon ja ansiokkaan sosialidemokraattisen puheenvuoron, ja samaa voi sanoa äsken käytetystä ed. Heli Astalankin puheenvuorosta, johon on helppo yhtyä.

Haluan lain käsittelyyn ottaa myös vähän laajemman näkökulman, joka tuli mieleeni, kun luin eilen Helsingin yliopiston lehdestä pääkirjoitusta, jonka oli kirjoittanut rehtori Risto Ihamuotila. Hän tuossa pääkirjoituksessaan arvioi eduskunnassa 2—3 viikkoa sitten käsittelyssä ollutta tulevaisuusselontekoa. Hän kaivaa pääkirjoituksessaan esille sen, miten hallitus tulevaisuusselonteossa korostaa tutkimuksen, koulutuksen ja osaamisen merkitystä. Sehän on tulevaisuusselonteossa, niin kuin aivan oikein onkin, kantava punainen lanka. Samoin selonteossa korostuu humanistis-yhteiskuntatieteellisen yleissivistyksen merkitys, joka nähdään ajasta riippumattomana.

Lainaan rehtori Risto Ihamuotilaa: "Mainittujen toteamusten ja tavoitteiden olisi voinut luulla johtavan selkeään kannanottoon siitä, mitä pitäisi tehdä eli että tutkimuksen ja koulutuksen voimavaroja on vahvistettava." Rehtori Ihamuotila näkee mielestäni aivan oikein sen, että nyt käsittelyssä olevan korkeakoulubudjetin osalta on parannettava tulevaisuuden tutkimus- ja koulutusedellytyksiä ja hallituksen suunnittelemista leikkauksista on luovuttava.

Myös sivistysvaliokunnassa, kun asiantuntijoita kuuntelimme, kävi selville eräs hyvin olennainen näkökohta. Se on se, että varmasti säästötalkoista yhteiskunnassamme eivät korkeakoulutkaan voi aivan kokonaan välttyä. Mutta se, että leikkaukset tapahtuvat näin suurina ja näin lyhyellä ajalla, on kestämätöntä ja väärää tutkimus- ja korkeakoulupolitiikkaa. Se on aivan anteeksiantamatonta.

Kaikki asiantuntijat ovat sitä mieltä, että rakenteellisia uudistuksia ja säästöjä pitää korkeakoulu- ja tiedelaitoksen piiristä hakea 5—10 vuoden tähtäimellä eli pidemmän aikavälin kokonaisohjelman puitteissa, jonka yhteydessä sitten ehkä voitaisiin yliopistojen budjetteja jollakin tavalla sopeuttaa matalammalle tasolle tietynlaisten rationalisointitoimenpiteitten myötä. Mutta tällaisista kokonaisluokaltaan miljardiluokkien leikkauksista Suomen kansa ja meidän tulevaisuutemme tulevat merkittävästi kärsimään.

Korkeakoululaitoksen nopean kurjistamisen politiikka heikentää mielestäni väistämättä Suomen kilpailukykyä tulevaisuudessa. Uskallan väittää, että jollei hallituksen esitystä lain kolmannessa käsittelyssä saada nurin, näiden virheiden korjaaminen on huomattavan kallista myöhemmin ja osin jopa mahdotonta.

Olin tänään vastaanottamassa korkeakouluissa työskentelevien eri henkilöstöryhmien informaatiota ja vakavaa kannanottoa. Siinä lähetystössä oli mukana väkeä Professoriliitosta assistenttiedustukseen, yliopistojen ja korkeakoulujen vahtimestareiden, toimistotyöntekijöiden ja siivoojien edustus, siis koko tiedeyhteisön henkilökunta edustettuna. Heidän meille jättämässään kannanotossa minusta todetaan oikein, että korkeakoulujen toimintaedellytysten rapautumisen rinnalle ei voi ajatella mitään muuta säästötointa, joka yhtä selkeästi vie Suomea kehitysmaiden joukkoon.

Nyt on kerta kaikkiaan vakavasti vedottava kansanedustajiin, että muistaisimme ne voimavarat, joiden varassa Suomen tulevaisuus on. Ne ovat aivot, pääoma, sivistys ja koulutus. Sen lisäksi meillä on vihreä kulta, metsä, ja siihen liittyvä tuotantotoiminta.

Hallitus on suunnannut kohtuuttomia säästötoimia yleisemminkin koulutukseen ja sivistykseen ja nyt tämän lain kohdalla korkeakoulujen kehittämisen heikentämiseen ja tähän syöksykierteeseen. Tämä laki on kerta kaikkiaan kyettävä eduskuntakäsittelyssä äänestämään nurin.

Ed. K a s u r i n e n : Arvoisa puhemies! Juuri äsken palasimme työn ääreen valtiosalista, jossa olimme kuulemassa ja myös itse osallistumassa lasten joululaulutempaukseen. Kuunnellessani lapsia ja laulujen sanomaa tulin miettineeksi sitä arkea, johon olemme palaamassa, kun tulemme täysistuntoon. Minusta tämä arki on täynnä sanojen ja tekojen ristiriitaa, ja se näkyy ennen kaikkea hyvin räikeästi juuri tässä paikassa, jossa me nyt olemme.

Haluan esittää kysymyksen ennen kaikkea teille, poissa olevat hallituspuolueiden kansanedustajat, olemmeko tiedostaneet, miten vakavien kysymysten äärellä me olemme. Mitä me olemme tekemässä suomalaiselle sivistystahdolle? Ajelehdimmeko ajopuun lailla päämäärää vailla? Vaikenemmeko vaikeista ja virheellisistä päätöksistä eduskunnan täysistunnossa pelätessämme julkista keskustelua?

Valitettavasti sellainen vaikutelma minulle syntyi eilen, kun kuuntelin korkeakoululaitoksen kehittämisestä annetun lain 3 §:n väliaikaisesta muuttamisesta käytyä keskustelua. Hallituspuolueet olivat eilenkin hiljaa, suurin osa jopa fyysisesti poissa täysistunnosta.

Hallitus antoi eduskunnalle äskettäin selonteon Suomen tulevaisuudesta ja toimintavaihtoehdoista. Selonteon sivulla 48 todetaan: "Humanistis-yhteiskuntatieteellisen yleissivistyksen merkitys on ajasta riippumaton. Oleellisen erottaminen

epäoleellisesta, oikean erottaminen väärästä on entistäkin tärkeämpää, kun taloudellisten voimavarojen väheneminen pakottaa valintoihin." Kysyn teiltä, hyvät edustajatoverit: Olemmeko me tekemässä oikeaa valintaa leikkaamalla koulutuksesta, kansakuntamme henkivakuutuksesta, näin sattumanvaraisesti vuosi kerrallaan?

Tässä samaisessa selonteossa todetaan edelleen: "Seuraavien vuosikymmenien aikana Suomen yliopistot ja korkeakoulut erikoistuvat — myös Euroopan mittakaavassa — ja kehittävät laajat synergiaan pyrkivät yhteistyösuhteet muihin yliopistoihin ja tutkimuslaitoksiin sekä ympäröivään yhteiskuntaan. Opiskelu on tehokkaampaa ja tuloksekkaampaa: mm. tutkijanura voidaan aloittaa tämän tuloksena nykyistä huomattavasti nuorempana." Tuo kaikkihan on tavattoman hyvin sanottu, sanoisinko laittamattomasti. Täytyy sanoa, että näinä ahdingon aikoina ainakin valmistelua suorittavat virkamiehet ajattelevat. Toteutuvatko ne ajatukset sitten käytännössä meidän poliitikkojen päätöksissä, on aivan eri asia.

Nykyisen hallituksen toimikaudella on korkeakoulujen määrärahoja leikattu kymmenen pienimmän korkeakoulun ja korkeakouluyksikön menojen verran.

Kansainvälistymisen perusedellytykset, tieteellisen kirjallisuuden ja julkaisujen hankinnat, ovat käytännössä korkeakouluissa loppuneet. Sivistysvaliokunnan mietintöön liittyvässä vastalauseessa asia kiteytetään seuraavasti: "Korkeakoulujen voimavarojen kasvun supistuminen ja sen seurauksena tullut kirjastojen määrärahojen supistuminen vuonna 1993, markan arvon heikkeneminen vuonna 1992 ja tieteellisen kirjallisuuden hinnannousu ovat yhdessä aiheuttaneet sen, että kirjallisuuden hankintavarat supistuvat 1992—1993 keskimäärin 40—50 prosenttia... Ei ole epäilystäkään siitä, etteikö lakiehdotus vaikuttaisi haitallisesti korkeakoulussa tapahtuvaan opetukseen ja etteikö kurssikirjojen puute hidastaisi korkeakouluopintoja." Näin siis sivistysvaliokunnan vastalauseessa.

Tämän lisäksi kysyn, miten tutkijat ja tutkimus voivat käytännössä seurata kansainvälisyyttä nopeasti kehittyvässä ajassa. Minusta kirjallisuus, lehdet ja tietojen välitys ovat yksi osa tutkimustamme ja se perusta, mille tutkimus myös voi nojata.

Maamme yliopistojen ja korkeakoulujen kehittymisen edellytykset on voitu turvata 1986 annetulla korkeakoulujen kehittämislailla. Nyt tuota periaatetta murretaan jo toisen kerran eduskunnassa väliaikaisella lailla. Pienenä hyvityksenä korkeakoulut ovat saaneet kipurahoina ns. Relanderin paketin kautta muutamia kymmeniä miljoonia markkoja. Tämä kuitenkin käytännössä merkitsee sitä, että lakisääteiseltä kehittämistyöltä viedään pohja pois.

Kuten hallituksen esityksen perusteluissa todetaan, vuodesta 1987 vuoteen 1991 korkeakoululaitoksen määrärahojen yhteismäärä kasvoi vuosittain reaalikasvun ollessa keskimäärin noin 10 prosenttia vuodessa. Kun näyttää siltä, että näitä huonoja vaihtoehtoja on vain eduskunnallekin ja sen valiokunnille esitettävissä, voisi ainakin edellyttää sitä, että kun huonoista vaihtoehdoista joudutaan valitsemaan, olisi valittava se vaihtoehto, jolla vaurioitetaan korkeakoulujärjestelmää vähiten. Nämä päätökset vuosi kerrallaan ovat vihonviimeisiä ja merkitsevät käytännössä pitkäjänteisen suunnittelun murtamista. Säästöt, joita ilmeisesti tulee tehdä, tulee tehdä hallitummin ja antaa pidempi sopeutumisaika säästöjen kohteille.

Arvoisa puhemies! Maan suurin päivälehti on pääkirjoituksillaan ja kannanotoillaan seurannut kiitettävästi hallituksen harjoittamaa koulutuspolitiikkaa. Eilen olleessa pääkirjoituksessa nähtiin ongelmaksi kahden ministerin järjestelmä opetusministeriössä. Rohkenen olla asiasta eri mieltä kuin pääkirjoituksen laatija oli. Kahden ministerin järjestelmä voi olla myös voimavara silloin, kun kyseessä on hallinnonalan puolustaminen. Ainakin edellisessä hallituksessa siihen kulttuuriin kuului se, että seisoimme samalla puolella, kun kyseessä olivat neuvottelut valtiovarainministerin kanssa tai puitiin budjettiriihtä. Katson myös, että tuo hallitus kaikesta arvostelusta huolimatta toteutti myös hallitusohjelmaansa, mitä tulee koulutus- ja sivistyspolitiikkaan.

Arvoisa puhemies! Katson, että tätä väliaikaista lakia ei tässä sivistysvaliokunnan enemmistön esittämässä muodossa tulisi hyväksyä, vaan että lain kolmannessa käsittelyssä se tulisi hylätä. Korostan sitä, että ymmärrän säästöjen tarpeellisuuden, niiden välttämättömyyden, mutta säästötkin on tehtävä sillä tavalla, ettei koko järjestelmä haavoitu.

Ed. Zyskowicz merkitään läsnä olevaksi.

Ed. T i u r i : Herra puhemies! Kun meillä nyt on käsiteltävänä korkeakouluja vaikeasti koette-

leva lakiesitys, niin täytyy palauttaa edustajien mieleen eräitä asioita tulevaisuuden varalle.

Ensinnäkin kun valtion budjetista 1/3 on velkaa, niin säästöjä on pakko löytää. Huomattava säästö tällä hetkellä korkeakoulujen kohdalla on palkkamenojen säästäminen, joka on tarkoitus aikaansaada niin, että palkkoja jonkin verran vähennettäisiin, ei suinkaan irtisanomalla. Tämä varmasti riippuu siitä, minkälaisiin sopimuksiin työntekijät ja valtio pääsevät tässä asiassa.

Se, mikä näin suurista veloista on ollut seurauksena, on, että säästöpäätökset on jouduttu tekemään kiireellä. Käytännössä se on johtanut juustohöyläperiaatteeseen eli joka paikasta on yritetty säästää kohtuullisesti. Nyt ollaan siinä pisteessä, että on aika ja pakko ruveta miettimään säästöjen priorisoimista, koska juustohöylämenetelmä ei varmasti enää johda jatkuessaan mihinkään järkevään tulokseen. Nyt on ollut aikaa jo miettiäkin sitä, missä kohtaa on todella tehtävä jotakin positiivista, lisättävä resursseja. Eiväthän valtion säästötoimenpiteet sitä merkitse, että joka paikasta vähennetään, vaan jossakin voidaan myös lisätä, niin kuin on tehtykin, muissakin kuin missä on pakko.

Korkeakoululaki oli erittäin positiivinen siihen aikaan, kun muissa maissa jo huomattiin, että on pakko ruveta valtion menoja säästämään. Siellä korkeakoulutkin olivat hieman kaltoin kohdeltuja. Suomessa laki takasi noin 10 prosentin vuotuisen reaalikasvun. Oikeastaan voi todeta, että 80-luvun lopulla, taisi ulottua 91:een asti, laki ja sen toteutuminen on taannut sen, että korkeakouluissa leikkaukset, joita tähän mennessä on jouduttu tekemään, eivät ole johtaneet katastrofiin. Tilanne olisi tietenkin toinen, jos jo 80-luvulla olisi korkeakoulujen tilanne ollut huonomassa. Korkeakoulut tosiaan voivat ihan ratkaisevasti lisätä tutkimustoimintaansa. Sen ansiosta me olemme nyt paremmassa tilanteessa kuin muuten olisimme.

Hallitus ja eduskuntahan ovat lisänneet tutkimuksen ja tuotekehityksen varoja. Tänä vuonnakin Tekes on saanut huomattavasti enemmän varoja käyttöönsä kuin aikaisemmin. Ilmeisesti ensi vuoden budjetissakin taataan, että tuo taso vähintään säilyy. Mahdollisesti lisämenoarviossa saadaan vielä lisää, jos hyvin käy.

Kun korkeakoulut pystyivät myös 80-luvulla tutkimustoimintaansa kehittämään, niin tämän tulokset ovat nyt nähtävissä. Esimerkiksi sähköja elektroniikkateollisuuden vienti on kasvanut tänä vuonna jo 60 prosenttia. Tänä vuonna se saavuttaa ilmeisesti noin 20 miljardin markan arvon. Se on puolet meidän metsäteollisuutemme viennistä. Jokin aika sitten vielä sanottiin, että Suomi ei ole onnistunut kehittämään uusia tuotteita, vaikka kehittämiseen on pantu paljon rahaa. Ilmeisesti puhuttiin juuri Tekesin ja korkeakoulujen tutkimusvaroista. Tämä minusta selvästi osoittaa, että niin on onnistuttu tekemään. 20 miljardia ei ole mikään pieni summa, kun se vielä muutama vuosi sitten oli huomattavasti alle 10 miljardia.

Huipputekniikan tuotteiden vienti on tänä vuonna ohittamassa 15 prosenttia viennistä eli me ohitamme Ruotsin. Tämäkin on suomalaisen koulutuksen, tutkimuksen ja tuotekehityksen tulos. Kun edellinen ja tämä hallitus ovat lisäksi päättäneet, että Suomi on täysivaltaisesti mukana Euroopan tutkimusohjelmissa Cernissä, Eurekassa ja Euroopan avaruusjärjestössä, niin me olemme myös kansainvälisesti lisäämässä tutkimuspanostamme, mikä tietenkin myös kotimaassa merkitsee, että tarvitaan varoja lisää, jotta voitaisiin täysipainoisesti osallistua Euroopan yhteiseen tutkimukseen. Meillä on siis selvästi jo panostettu ja erikoisesti tuotekehityspuolelle.

Kansallisen innovaatiojärjestelmän toimiminen tietenkin edellyttää, että myös tuon järjestelmän alkupuoli pidetään kunnossa. Se merkitsee sitä, että perustutkimukseen on lisättävä resursseja. Ei voida ainoastaan lisätä soveltavaan tutkimukseen ja tuotekehitykseen varoja, jos ei pidetä huolta siitä, että myös perustutkimus vastaavasti kehittyy. Perustutkimuksen puolellahan koulutetaan soveltavan tutkimuksen ja tuotekehityksen tekijät. Heidän koulutuksensakin edellyttää, että korkeakouluissa on riittävästi myös perustutkimusta, jossa koulutus varsinaisesti tapahtuu. Kaikki viittaa siis siihen, että korkeakoulujen osuus on vähitellen saatava synkronismiin myös muun tutkimuksen ja kehittämisen kanssa.

Ehkä suurin syy siihen, että meillä nämä asiat eivät ole hyvässä järjestyksessä, on se, että sekä eduskunnassa että hallituksessa, valtioneuvostossa, näitä asioita käsitellään täysin toisistaan erillään. Kauppa- ja teollisuusministerin alaan ja vastaavasti täällä talousvaliokunnan alaan kuuluvat tuotekehitysasiat ja vastaavat ja taas opetusministerin tehtävänä on huolehtia perustutkimuksesta ja koulutuksesta. Nyt ilmeisesti ei aina havaita, mikä yhteys niillä on. Monissa maissa on nykyään tiede- ja teknologiaministeri, joka pystyy huolehtimaan koko systeemistä ja myös ilmeisesti eduskunnan pitäisi vähitellen se tajuta. Kun aikoinaan esitin, että valtiova-

rainvaliokunnassa pitäisi olla tiede- ja teknologiajaosto, niin valtiovarainvaliokunnan vanhoillinen johto meni niin pitkälle uudistuksessa, että sivistysjaoston nimeen lisättiin "tiede". Sekin oli tietenkin jo hyvä saavutus. Mutta eiköhän nyt olisi aika vähitellen mennä eteenpäin myös eduskunnassa ja todeta, että tämä alue, siis kansallinen innovaatiojärjestelmä tutkijoiden koulutuksesta ja tutkimuksesta tuotekehitykseen, on yhtenäinen järjestelmä, joka täytyy myös yhtenäisesti hoitaa.

Tällä hetkellä oppositio vastustaa kaikkia säästötoimia ja hehkuttaa kovasti nyt juuri tässä yhteydessä korkeakoulujen puolesta. Toivon, että tuo henki säilyy, kun ruvetaan myös opposition suunnalla priorisoimaan asioita. Oppositio tällä hetkellä vastustaa kaikkia säästöjä. Se on aika helppoa politiikkaa. Joskus varmaan sielläkin joudutaan vastuuseen ja silloin on mietittävä toisenlaista linjaa. Politiikan uskottavuus tietenkin olisi huomattavasti parempi, jos nyt jo ne, jotka aikovat olla hallituksessa joskus tulevaisuudessa, myös suhtautuisivat asioihin vastuullisesti. Oppositio voisi ainakin muutamia säästökohtia luetella, joita sen mielestä ei pitäisi tehdä, ja vastaavasti esittää mieluummin samalta alueelta, koska meillä on raamibudjetti, niitä, joista ehkä voitaisiin vähän tinkiä lisää. Toistaiseksi niin ei ole menetelty.

Ymmärrän kuitenkin, että kaikilla kansanedustajilla on vähitellen aika suuri ymmärrys korkeakoulujen tärkeyttä kohtaan. Jos tämä pätee, niin silloin varmaan hallituskin vähitellen ottaa sen huomioon. Olen ainakin itse sitä mieltä. Toivon, että myös sivistys- ja tiedejaosto, jonka puheenjohtaja olen, tulee lausumaan painavan sanansa, että korkeakoulujen resursseja tästä lähtien lisätään, tai kun tämä laki on määrätty nyt voimaan vain ensi vuoden loppuun, että se todella vähitellen pitää paikkansa, ja vuoden 95 aikana ruvetaan todella korkeakoulujen resursseja järkevällä tavalla lisäämään. Tietenkin toivoisi, että myös täällä toisen suuren hallituspuolueen edustajat olisivat samalla linjalla. Jos he ovat sillä linjalla, niin uskon, että hallituskin saadaan järjestykseen.

Lopuksi vielä, kun kansanedustaja Kasurinen mainitsi, että on olemassa joku humanistis-yhteiskunnallinen yleissivistys, niin huomauttaisin siitä, ettei sellaista yleissivistystä ole olemassa, vaan yleissivistykseen kuuluu sekä humanistisia, yhteiskunnallisia että luonnontieteen ja tekniikan ainesosia. Ei voi olla mitään yleissivistystä, jos puolet siitä puuttuu.

Ed. O. O j a l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ymmärrän kyllä, että ed. Tiurilla oli hieman vaikeaa täällä esiintyä, kun hän tietää, että hallitus leikkaa rajusti tiedemäärärahoja, ja hän yrittää oppositiolle kääntää vastuun. Sanoisin ainakin sen, että vasemmistoliiton ja sen edeltäjän SKDL:n puolelta on aina ja johdonmukaisesti puolustettu tiedepolitiikkaa ja korkeakoulujen toimintaedellytyksiä. Meillä on myös ministeritasolta näyttöä siitä, että voi toimia tehokkaasti. Nykyisen jätän yleisen arvostelun varaan. Kivistön aikana ainakin tässä maassa harjoitettiin todella arvostettua ja pitkälle tähtäävää tiedepolitiikkaa.

Mutta mielenkiintoista oli ed. Tiurin puheenvuorossa myös se, että hän todella hyväksyy nyt palkan alennukset korkeakouluissa. Kun hän Professoriliitossa aikoinaan esiintyi, hän olisi varmasti taistellut professoreiden palkkatason säilyttämisen puolesta. Nyt hän hyväksyy sen, että tiedemaailmassa ajetaan palkkatasoa rajusti alas. Haluaisin kysyä ed. Tiurilta jossain yhteydessä, miten hän kuvittelee, että me voisimme säilyttää tulevaisuudessa korkeatasoisen henkilöstön korkeakouluissa ja yliopistoissa, kun valtiovallan, hallituksen, suunnalta ei arvosteta sitä työtä, mitä siellä suoritetaan. Minusta se on todella ihmeellistä.

En myöskään aivan täysin ymmärtänyt ed. Tiurin näkemystä, kun hän yleensä täällä puhuu hyvin vahvasti teknologian ja tekniikan puolesta, että kun hän puhui priorisoinnista, tarkoittaako hän sitä, että nyt nimenomaan humanististen tieteiden puolelta pitäisi tehdä vahvasti säästöjä jotta teknologian ja tekniikan opintoihin saadaan lisää määrärahoja.

Ed. Suhonen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. R y y n ä n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun ed. Tiuri kaipasi toisen johtavan hallituspuolueen tukea korkeakoulujen kehittämiselle, niin haluan täten yhtyä hänen toivomukseensa, että me mahdollisimman pian pääsisimme takaisin korkeakoulujen kehittämiseen myös tämän kehittämislain edellyttämällä tavalla.

Ed. Tiuri totesi aivan oikein, että korkeakoulujen kehittämislaki todella takasi tuon reaalikasvun. Mutta tässä tilanteessa on syytä myös kysyä, osattiinko kaikki tämä kasvu käyttää oikein noina vuosina. Nimittäin totuushan on se,

että korkeakoulujen hallinto kasvoi aika kohtuuttomasti, sen purkaminen on nyt välttämätöntä ja erittäin vaikea tehtävä nykyisessä työttömyystilanteessa ja se on nimenomaan vaikea tehtävä hyvin nopeasti.

Kokonaisuudessaan tämä rakenteellinen uudistaminen, joka ei ole tietysti mikään säästökeino sinänsä vaan välttämätön tehtävä joka tapauksessa korkeakoululaitoksessa, vaatii paitsi kokonaisvaltaista suunnittelua myös aikaa. Se ei toimi niin nopeasti kuin tässä valtiontalouden tilanteessa jouduttaisiin toimimaan.

Olen ihan samaa mieltä ed. Tiurin kanssa siitä, että juustohöylämenetelmä ei todellakaan tällaiselle alueelle sovi eikä vastaa niitä tavoitteita, mitä meillä on.

Korkeakoulujen itsensä on nyt yritettävä tässä tilanteessa löytää säästöt niin, että kaikki vahingot voitaisiin minimoida, koska ilman vahinkoja me emme pääse tässä eteenpäin. Yhteistyön kehittämisessä on vielä paljon mahdollisuuksia. Minä erityisesti kehottaisin siihen siellä, missä on samalla paikkakunnalla eri korkeakouluja, koska sieltä pystytään saamaan myöskin nopeammalla aikavälillä säästöjä.

Ed. L a a k s o (vastauspuheenvuoro): Puhemies! On mielenkiintoista, että täällä salissa nyt oikealta ja keskustasta puolustetaan korkeakoulujen kehittämistä. Mutta kun asia on konkreettisessa käsittelyssä esimerkiksi valiokunnassa, niin valitettavasti kummankaan päähallituspuolueen edustajat eivät avaa suutaan korkeakoulujen kehittämislainsäädännön puolustamisen puolesta vaan tukevat äänestyksessä niitä leikkauksia, jotka kohtuuttomalla tavalla heikentävät korkeakoulujen mahdollisuuksia jatkaa mm. tutkimustoimintaansa.

Totean myöskin sen, että sivistysvaliokunta valitettavasti ei täytä nykyisellään sitä tehtävää, jonka sille eduskunta on antanut. Olisi tietenkin luonnollista, että sivistysvaliokunta niin kuin muutkin valiokunnat selvittäisivät hallituksen lakiesitysten mukanaan tuomat vaikutukset mm. tässä tapauksessa korkeakoulujen toimintaan. Sivistysvaliokunta kyllä kuulee paljon asiantuntijoita, jotka selvittävät tämän puolen, mutta sivistysvaliokunta kieltäytyy kirjaamasta näiden asiantuntijoiden johtopäätöksiä omaan mietintöönsä. Täytyy sanoa, että tässä suhteessa hallituspuolueiden edustajien menettely merkitsee sitä, että he kieltäytyvät tekemästä sitä työtä, jota eduskunnassa pitäisi tehdä. Sen sijaan he kuittaavat kaikki asiantuntijoiden kielteiset kannanotot toteamuksella, että hallituksen esitystä pidetään tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena.

Tietenkin meidän pitäisi, jotta me hoitaisimme työmme hyvin, selvittää todellakin se, minkälaisia kielteisiä ja myönteisiä vaikutuksia hallituksen lakiesityksillä on. Mutta tätä ei haluta nyt tehdä, koska vaikutukset juuri näiden leikkauslakien osalta ovat pelkästään kielteisiä. Väitän, että hallituksessa jo tällä hetkellä suunnitellaan koko korkeakoulujen kehittämislainsäädännön ajamista alas. Siksi tätä yksivuotista lakia, voimassa ollutta lakia jatketaan taas yksivuotisella lailla. Tarkoituksena on synnyttää tilanne, jossa koko lainsäädäntö ajetaan alas.

Ed. T y k k y l ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Vastauspuheenvuorossa ed. Tiurille toteaisin, että hän puuttui henkilöstöasioihin. Tänä aamuna otimme vastaan valtuuskunnan, joka totesi, että näiden korkeakoululaitoksen määrärahojen säästöjen johdosta joudutaan pakkolomiin, jopa osittain sulkemaan myöskin yliopistoja ja korkeakouluja. Mikä on kaikkein ikävintä, ei voida ottaa oppilaita vastaan oikealla ajalla, joten minun mielestäni me olemme vakavien asioiden kanssa tekemisissä. Toivoisinkin, että hallituspuolueet vihdoin viimein huomaisivat, mitä he ovat tekemässä. He ovat tosiaankin romuttamassa korkeakoulujen kehittämistä ja sitä koskevaa lainsäädäntöä. Tämä ei voi jatkua näin.

Ed. Tiuri myöskin väitti, että oppositio ei kanna vastuuta korkeakoulujen kehittämisestä. Toteaisin, että me olemme kantaneet koko ajan vastuuta sekä henkilöstön aseman turvaamisesta, korkeakoulujen ja yliopistojen säilyttämisestä että myöskin kirjastopalvelujen säilyttämisestä. Tätä samaa eivät valitettavasti hallituspuolueet ole tehneet, ja se voidaan todeta myöskin valiokunnan enemmistön mietinnöstä, koska siellä tosiaankaan ole haluttu tehdä mitään konkreettisia esityksiä vaan mietintö on viety lyhyen kaavan mukaan, ettei jouduttaisi minkäänlaisiin vastuisiin.

Ed. Virrankoski merkitään läsnä olevaksi.

Ed. P y k ä l ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Haluaisin ed. Tiurille vastata itse asiassa aika pitkälle samoin sanoin kuin ed. Tykkyläinenkin, että kyllä oppositio kantaa vastuuta. Vihreät ovat koko tämän edus-

kuntakauden ajan esittäneet vaihtoehtoisia säästösuunnitelmia, vaihtoehtoisia budjettiesityksiä, nimenomaan perustuen mm. siihen, että koulutukselta ja kasvatukselta ei leikata ja niitä kehitetään edelleen, tuetaan perustutkimusta, tuetaan soveltavaa tutkimusta ja tuotekehitystä. On aivan turha puhua niiden puolesta, jos ei niille taata myös taloudellisia resursseja.

Tällä hetkellä hallituksen linja on se, että nämä asiat sotketaan joko aluepolitiikkaan, puoluepolitiikkaan tai oppositio — hallitus-kysymyksiin. Sivistysvaliokunnan oppositiolla on ollut kaiken aikaa valmiudet ja on edelleenkin valmiudet täysin keskustella koulutuksesta, koulutuksen lähtökohdista tavoitteellisesti ja järkevästi ilman muita siihen sotkettavia asioita unohtamatta ensisijaisesti nuoria ja opiskelijoita. Tämä tuntuu tällä hetkellä olevan täysin unohduksissa hallituspuolueilta. Ne vetoavat joka ikisessä säästölaissa siihen, että asiahan on tietysti tärkeä ja hyvä, mutta kun tässä taloudellisessa tilanteessa ei muuta voi. Minusta se on erittäin heppoinen perustelu, jos ovat kysymyksessä nuoret, lapset ja ihmisten tulevaisuus.

Ed. R e n k o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Tiuri täällä kaipasi tiede- ja teknologiajaostoa valtiovarainvaliokuntaan. Minä liitän tämän ed. Tiurin esityksen siihen linjakeskustelutarpeeseen, joka näyttää eittämättä lähestyvän myöskin täällä eduskunnassa, että missä määrin jätetään peruskoulut ja ammatilliset oppilaitokset huutolaispojan asemaan. Perustelen tätä väittämääni sillä, että ymmärtääkseni opetusministeriössä ollaan kouluosastoa uudelleen remontoimassa, ja puhutaan alasajon uhasta. Lääninhallitusten kouluosastojen rooli heikkenee aluehallinnon vahvistuessa. Kunnat saneeraavat veroäyripaineessa hallintoa ja koulutoimenjohtajan ja rehtorin vakansseja vähennetään. Kuitenkin kansalaisten, lasten ja nuorten perusoikeus on yhtäläinen korkeatasoinen koulutus riippumatta kotipaikkakunnasta ja varallisuudesta. Tällöin tarvitaan jonkinlaista koordinaatiota ja myöskin rahoituksen turvaajaa. Emme me pääse tieteeseen ja teknologiaan ilman, etteikö peruskoulutus ja ammatillinen koulutus ole hyvin hoidettu.

Jos tämä kokoomuksen ajama koulutuspoliittinen linja voittaa tiedettä ja teknologiaa korostaen, niin kyllä on tarve nostaa esille kansansivistyksestä ja koulutuspolitiikasta lähtien myöskin sivistys- ja koulutusjaoston tarve. Nämä ovat isoja linjakysymyksiä, ja vaikka nyt normitusta on purettu, niin eriarvoisuus on lähtenyt huolestuttavassa määrin liikkeelle lasten ja nuorten kohdalla. Pelkään, että me joudumme normittamaan tätä aluetta 5—10 vuoden sisällä uudestaan, ellemme taitavasti näe myös kontrollijärjestelmän ja ohjausjärjestelmän merkitystä tässä maassa.

Ministeri I s o h o o k a n a - A s u n m a a: Arvoisa puhemies! Ehkä tähän keskusteluun korkeakoulupolitiikasta ja nimenomaan korkeakoulujen säästöistä täytyy ottaa kaksi näkökohtaa mukaan, jotka haluan tuoda esiin.

Toinen on se, että hyvin merkittävästihän vaikuttaa tulevan vuoden korkeakoulujenkin budjettiin, minkälainen palkkaratkaisu saadaan aikaan, koska korkeakoulujen budjeteista suurin osa on palkkamenoja. Näin ollen henkilöstöratkaisuja, lomautuksia ja muita ratkaisuja voidaan toteuttaa huomattavasti kivuttomammin, jos me pääsemme järkevään palkkapoliittiseen ratkaisuun. (Ed. Laine: Siinäkö teidän lääkkeenne, pakkolomat?)

Toinen seikka, joka täytyy ottaa keskustelussa huomioon, on se, että opetusministeriössä ja valtioneuvostotasollakin on päätetty aika mittavasta suunnittelutyöstä korkeakoulujen rationalisoimiseksi. Meillä on menossa sektorikohtaisesti selvitystyö siitä, millä tavalla tulevaisuudessa minkin alan opetus on parasta järjestää ja millä tavalla korkeakoulujen välistä yhteistyötä on järkevää tulevaisuudessa harjoittaa.

Opetuksen kehittäminen myös on tässä mielessä hyvin tärkeää. Kun täällä, arvoisa puhemies, ed. Ryynänen muistaakseni totesi, että silloin hyvinä vuosina, jolloin korkeakoulut saivat paljon rahaa, ehkä rahankäyttöön ei kiinnitetty huomiota, jo alustavissa selvityksissä on aivan selvästi voitu havaita se, miten ns. tehottomasti tai monta kertaa ajattelemattomastikin voimavaroja on käytetty. Tässä mielessä näen tavattoman suuren merkityksen olevan sillä, että korkeakoulut nyt itsekin osallistuvat kehittämiseen ja rationalisointiin sekä yhteistyön tiivistämiseen.

Ed. G u s t a f s s o n (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Renko lähti pois. Olisin toivottanut hänet tervetulleeksi opposition riveihin, niin painokkaasti keskustapuolueen kansanedustaja arvosteli hallituksen peruskoulu- ja ammattikoulutuspolitiikkaa.

Mutta pyysin vastauspuheenvuoron todetakseni ed. Tiurille, että oli tietysti hyvä, että tässä vaiheessa, kun on puhuttu ensimmäinen käsittely mukaan lukien kaksi tuntia korkeakoululeik-

kauksista, ensimmäinen porvari avasi suunsa. Minusta ed. Tiurin puheenvuorossa oli hyvää ja ansiokasta se, että hän aivan oikein toi esille kansainvälistymispaineet, joihin myös hallituskin on jonkun verran lisäresursseja osoittanut. Mutta ed. Tiuri kyllä minusta puhui osin myös asian vierestä, kun hän ei ottanut oikeastaan kantaa tähän pääasiaan ollenkaan, että nyt ollaan leikkaamassa lähes miljardi markkaa korkeakouluilta toimintaresursseja. Se on minusta ydinkysymys. Aivan niin kuin ed. Laakso sanoi, niin kyllä todella harmillista oli se, että sivistysvaliokuntaan tuotiin käsittelyyn mietintöluonnos, jossa oli tasan viisi riviä tekstiä kannanottona tähän merkittävään kysymykseen. Sitä sitten opposition edustajat laajensivat ja oikeastaan meidän näkemyksemme on esitetty laajemmin valiokunnan vastalauseessa, mutta että tässä ikään kuin asia pähkinänkuoressa.

Totean myös ed. Tiurille lopuksi sen, että sos.dem.-eduskuntaryhmä on vaihtoehtobudjetissaan syyskuussa esittänyt merkittäviä säästöjä niin puolustusministeriön, maataloustuloluokan kuin esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriön pääluokan osalta koskien ylisuuria eläkkeitä, noin esimerkinomaisesti. Kyllä näitä säästöjä esitetty on.

Ed. H a a v i s t o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Tiurilla on varmaan hyvin paha olla, kun hän varmaan vilpittömästi ajaa lisäresursseja ja varoja korkeakouluille ja tutkimukseen, mutta hallitus, jota hän tukee, ei tee samalla tavalla, vaan hallitus leikkaa, kuten ed. Gustafsson mainitsi äsken, miljardin näistä rahoista. Siitä huolimatta, ja tämä on varsinainen vastauspuheenvuoroni aihe, ei pitäisi menettää tieteellistä tarkkuuttaan, kuten ed. Tiuri puheenvuorossaan teki eli antoi väärän todistuksen opposition budjettipolitiikasta täällä salissa.

Kuten ed. Gustafsson mainitsi voin kertoa myös vihreiden esitysten puolesta, että sikäli kuin olemme esittäneet uusia menolisäyksiä tai olemme halunneet poistaa joitakin hallituksen tekemiä karsintaesityksiä, olemme myös esittäneet, mistä tulot näihin saadaan taikka mistä muualta varoja voitaisiin karsia taikka millä uusilla veromuodoilla veroja voitaisiin kerätä. Kun ed. Tiuri näyttää uskovan, että oppositiolla ei ole yhteen- ja vähennyslaskutaitoa, niin hän on siinä väärässä.

Ed. L a a k s o (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Yllätyin jo myönteisesti havaitessani ministeri Isohookana-Asunmaan olevan paikalla kuulemassa tätä keskustelua, jota käydään mitä tärkeimmästä asiasta. Ministereitähän aikaisemmin tästä asiasta keskusteltaessa ei ole näkynyt.

Huomatkaa jälleen kerran: Ministeri viihtyy työpaikallaan noin kaksi minuuttia, vaikka asia koskee nimenomaan sitä sektoria, jossa meillä olisi varmasti monia kysymyksiä siitä, mitä tulevaisuudessa korkeakoulujen osalta tulee tapahtumaan. Olisi ollut mielenkiintoista kuulla, onko totta se, että säästöt, jotka on kohdistettu korkeakoululaitokseen kaikella ankaruudella, tulevat jatkumaan myös vuonna 1995. Tällä hetkellä huhutaan peräti 500 miljoonan markan uusista leikkauksista, jotka todella vievät maamme korkeakoululaitoksen syvään katastrofiin, jos näin tapahtuu. Mutta ministeri Isohookana-Asunmaa vieraili tässä istunnossa esittämässä yhden puheenvuoron toivoen, että näin tiedotusvälineet havaitsevat hänen käyttäneen puheenvuoron ja ottaneen kantaa tärkeään asiaan. Näin moni luulee, että hän on viihtynyt työpaikallaan enemmänkin kuin tuon kaksi minuuttia.

Ed. K a s u r i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen erittäin tyytyväinen siitä, että ed. Tiurilla on sen verran siviilirohkeutta, että hän osallistui keskusteluun. Itse olen kokenut tavattoman ikävänä sen, että täällä talossa, ovat päätökset ikäviä tai hyviä, ei niistä enää pyritäkään keskustelemaan.

Ed. Tiuri myös puheenvuorossaan suoritti erinomaisen analyysin siitä, mitä hyvin hoidettu tiede- ja korkeakoulupolitiikka merkitsee pienelle kansantaloudelle. Oikeastaan ne vientialat, jotka nyt vetävät, ovat olleet juuri niitä kohteita, joihin 80-luvulla satsattiin, niin kuin ed. Tiuri puheenvuorossaan myös totesi. Eli näin sitä pitääkin.

Puheenvuorossani esitin, jos ed. Tiuri kuunteli sen, että säästöjä pitää ilmeisesti hyväksyä, mutta esitin ainoastaan kritiikkiä siihen, millä tavalla ja millä aikavälillä ne suoritetaan. Jos korkeakoululaitokselle annetaan pidemmällä aikavälillä mahdollisuus sopeuttaa toimintaansa, katsoa sisäisesti ja myös korkeakoulujen rajojen yli, mitä voidaan tehdä uudella tavalla, minä uskon, että siihen on aivan täysi mahdollisuus ja myös sillä tavalla, että tätä perusjärjestelmää ei murreta.

Ed. Tiuri, pyydän teitä lukemaan hallituksen tulevaisuusselonteosta sivulta 48 sen määritelmän, jota lainasin puheenvuorossani.

Ed. Tiuri: Herra puhemies! Kun tuli niin paljon vastauspuheenvuoroja, niin ilmeisesti kaksi minuuttia ei aivan tarkkaan riitä niihin vastaamiseksi.

Ensinnäkin kun opposition edustajat esittävät, että korkeakouluilta säästetään näin suuria summia, miljardi oli ed. Gustafssonin arvio, niin suurin osa siitä säästöstä on kuitenkin palkkakustannuksen alentamista, joka on ollut tarkoitus toteuttaa niin, että palkkoja jonkin verran alennetaan ja etuuksia vähennetään. (Ed. Laakso: Ja ihmisiä irtisanotaan!) Minusta kun työnantajalla ei ole rahaa, niin työntekijät voivat tehdä järkevästi, kun he antavat välillä vähän periksi niin, että kaikille jää työpaikka eikä jouduta ketään irtisanomaan. Eivät työt myöskään tule tehtyä, kun tänä vuonna ammattiyhdistysliikkeet tai henkilökuntajärjestöt korkeakouluissa ovat aikaansaaneet, että lomautuksia harrastetaan. Ei sillä tavalla tutkimus kehity. (Ed. O. Ojala: Moniko lähtee ulkomaille?) Minusta on mahdollisuuksia hyväksyä se, että välillä hieman palkoista tingitään, varsinkin korkeakoulujen kohdalla, kun nähdään, että rationalisointitoimenpiteet ja joidenkin tiedekuntien ja opetusosien lakkauttaminen ihan lähivuosina tulee tuottamaan taas säästöä korkeakouluille niin, että voidaan ajatella palkkojen ja resurssien sillä tavalla uudestaan palautuvan. Täytyisi nyt kerta kaikkiaan hyväksyä se, että valtio ei voi mahdottomasti velkaantua ja meidän täytyy budjetin raameissa pysyä.

Kun ajatellaan, millä alueella korkeakouluissa tutkimusresursseja tarvitaan, niin tietenkin luonnontieteen, tekniikan ja lääketieteen alue on se, joka tuottaa sellaista perustutkimustulosta, joka vaikuttaa uuden teollisuuden kehittämiseen, tuotekehitykseen ja sovelletun tutkimuksen parantumiseen, joten sille alueelle kannattaa resursseja lisätä. Mutta maailma on niin monimutkainen, että tarvitaan kaikkea tutkimusta jopa teollisuuden kehittämisessä niin, että en usko, että voisimme laiminlyödä myöskään mitään muita tutkimusaloja korkeakouluissa tulevaisuudessakaan.

Kun ed. Ryynänen totesi, että korkeakoulut ovat hieman huolimattomasti lisävaroja 80-luvulla käyttäneet, niin en kuitenkaan yhtyisi siihen, koska nuo lisävarat ovat olleet kyllä ihan tarpeeseen ja varmaan käytetty järkevästi. Hän mainitsi hallinnon kehittymisen yhtenä kohteena, johon on pantu paljon rahaa. Siinä ilmeisesti on edelleen tilastovirheitä myös. Täydennyskoulutusorganisaatiot esimerkiksi ovat kehittyneet 80-luvun lopulla ja 90-luvun alussa ja ne on monissa tilastoissa laskettu hallintohenkilökuntaan jostakin syystä niin, etteivät nuo tilastot anna ihan oikeata kuvaa.

Ed. Renko vaati, että täytyisi olla koulutusjaosto. Ilman muuta varmaan täytyy ollakin. Koulutushan on valtavan laaja alue, johon kannattaa eduskunnassa ilman muuta paneutua kunnolla. Mutta jos siihen vielä lasketaan tiede ja tutkimus mukaan, niin silloin siitä tulee jo niin laaja, että se ei enää vastaa tarkoitustaan, niin että näitä jaostoja varmaan tarvitaan pari kappaletta tällä alueella, millä nyt on vain yksi.

Sitten budjettiasioista: Kun meillä on esimerkiksi opetusministeriön raamit jo määrätty, niin silloin minusta sivistysvaliokunnan on vaikea hyväksyä esityksiä, jotka menevät ohi raamien. Jos meillä joku määräraha halutaan palauttaa budjettiin, niin täytyisi jostakin toisesta kohdasta sitä raamibudjettia jotain ottaa pois. Toinen asia on, että eduskunta ei raameihin oikeastaan pääse nykyjärjestelmässä lainkaan vaikuttamaan. Ne tulevat ylhäältä annettuina ja valtiovarainvaliokuntakaan ei niihin pysty mitään juuri sanomaan, koska kaikki asiat käsitellään jo raamien sisällä.

Minusta tuntuu, että meidän pitäisi vähitellen ymmärtää täällä eduskunnassa myös se, että jos halutaan valtion budjettiin eduskunnassa vaikuttaa, niin täytyisi linjoihin päästä vaikuttamaan, eli valtiovarainvaliokunnan pitäisi todella miettiä, miten nämä raamit jaetaan eri alueille. Siellä pitäisi ensimmäinen tarkastelu suorittaa. Jos me pidämme esimerkiksi koulutusta ja tutkimusta tärkeänä, niin silloin varmaan niitä raameja pitäisi hieman laajentaa ja ottaa joltakin muulta raamilta pois. Nyt ei enää voida eduskunnassa käytännössä raamien yli mennä vaan täytyy poukkoilla raamin sisällä, mutta sitäkään ei uskalleta tehdä, vaikka sitä nyt voisi sentään yrittää. Eduskunnan työskentelytapoja varmaan olisi syytä kyllä vähitellen parantaa nykyaikaiseen systeemiin sopivaksi.

Ed. Kasurinen mainitsi, että säästöjä pitemmällä aikavälillä on mahdollista aikaansaada. Minusta tähän voitaisiin vedota ja sen perusteella hyväksyä sekin, että välillä voidaan palkkojakin vähän pudottaa niin, että selvittäisiin tästä tilanteesta ilman lomautuksia ja irtisanomisia.

Ed. Luhtanen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Luhtanen: Arvoisa puhemies! Ed. Tiuri peräänkuulutti sitä, että voisimme pitkäjänteisesti vaikuttaa asioihin ja toimia tältä pohjalta suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti. Totean tähän sen, että yhdyn tähän käsitykseen ja olen useita kertoja esittänyt, että eduskuntaan tulisi nimenomaan tuoda korkeakoululaitosta, sekä koulutusta että tutkimusta koskeva pitkäjänteinen suunnitelma, jossa olisivat määrärahakehityssuunnitelma ja ylipäätään ne asiat, jotka korkeakoululaitoksen kehittämisessä ovat keskeisiä, esimerkiksi suurimmat leikkaukset, suurimmat panostukset jne. niin, että tietäisimme, mihin suuntaan olemme menossa. Tässä asiakirjassa voisimme vaikuttaa myös tuleviin kokonaisvaltaisiin pitkäjänteisiin määrärahakehityssuunnitelmiin.

Nyt on niin, että meille tuodaan pala palalta erilaisia lakiesityksiä, lain muutoksia. On täysin selvää, että eduskunta ei tässä tilanteessa pysty päättämään kokonaisuudesta. Esimerkiksi valtioneuvoston kehittämissuunnitelman kaltainen asiakirja voisi olla se asiakirja, jonka pitäisi tulla myös eduskuntaan.

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Ed. Tiurille kommenttina palkanalennuksista, että olisi tietysti hyvä miettiä, mitä ne todellisuudessa ovat. Niissähän työntekijät tavallaan osallistuvat työpaikkansa ylläpitoon, kun sopimusten mukaisen palkan osasta luopuvat. Sehän merkitsee sitä, että he ovat ylläpitäjiä korkeakouluissa eräältä tietyltä osalta, joka ei niin kovin vähäinen viime aikoina ole ollut.

Toinen asia, jota haluan kommentoida positiivisesti oli se, kun ed. Tiuri äsken totesi, että korkeakoulut 80-luvulla käyttivät lisävarallisuuksia järkevästi ja oikein. Se varmasti pitää paikkansa. Kun katsotaan tuloksellisuusindikaattoreita viime vuosikymmeneltä ja verrataan niitä edellisen vuosikymmenen vastaaviin, niin kyllä siinä harvinaisen selvästi näkyy se, että suhteellisesti ottaen tuloksellisuus on jopa parantunut enemmän kuin käytettävissä oleva varallisuus on noussut.

Ed. Astala: Arvoisa puhemies! Hallituksen lakiesityksen puolustaminen näyttää jäävän ed. Ryynäsen ohella ed. Tiurin harteille, ja kiitos hänelle siitä, että hän on todella osallistunut keskusteluun. Lopputulos ei kyllä ole vakuuttava sen tähden, että hän tulee äänestämään kolmannessa käsittelyssä ilmeisesti lain hyväksymisen eli leikkausten hyväksymisen puolesta.

Ed. Tiurin lempiajatushan on priorisointi, ja hän edellyttää eduskunnaltakin tätä kuuluisaa priorisointia. Tässä meillä olisi nyt priorisoinnin mahdollisuus ja paikka, mutta hallituspuolueet näyttävät priorisoivan niin, että korkeakouluilta leikataan ja leikataan tosi paljon, tosi tuhoisaa vaikutusta tuottaen. Hallituspuolueet ovat olleet sitä mieltä nimittäin, että lakiesitys on tarpeellinen ja tarkoituksenmukainen, ja piste.

Ed. Tiuri on myös edellyttänyt, että pitäisi vastaavia säästöjä esittää jostain muualta. Minäkin olen tänään yrittänyt hänelle esittää vastaavaa, mutta se ei vain näytä tulevan hyväksytyksi. Olen nimittäin todennut hänelle, että ostettaisiin vaikka esimerkiksi pari Hornetia vähemmän, niin me voisimme kaikki olla hylkäämässä tämän 408 miljoonan markan leikkauksen korkeakouluilta. Eikä siihen itse asiassa tarvittaisi edes kahta kokonaista Hornetia vaan oikeastaan puolitoista riittäisi. Siinä sitä olisi käytännön ehdotusta ed. Tiurillekin. (Ed. Tiuri: Hornetin puolikkaalla emme tee mitään!) — Voidaan ottaa kaksi, niin jää rahaa vähän jemmaankin.

Ed. Laine: Herra puhemies! Esillä on korkeakoulujen kehittämislaki ja ministeri Isohookana-Asunmaa ja äsken ed. Tiuri antoivat ymmärtää, että olennainen kysymys lain suhteen on, kuinka paljon palkkoja leikataan ja säästetään.

Ed. Tiuri, te olette vuodesta 1988 vuoteen 1991, vielä sen jälkeenkin, mutta puhun nyt näistä kolmesta vuodesta, noudattaneet tässä maassa sellaista vero- ja tulopolitiikkaa, että 200 suurituloisimman käteenjäävä tulo kasvoi 200 000 markalla. Se oli vuonna 1988 noin 300 000 markkaa, mutta vuonna 1991 se oli 500 000 markkaa.

Ed. Tiuri, te olette ollut juuri tällaisen suuntauksen kannattaja, tukija ja kehittäjä. Miten teillä on otsaa sanoa, että kun korkeakouluja pitää kehittää, niin ensimmäinen ja avainkysymys on palkkojen alentaminen, palkoista säästäminen?

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 3 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

2) Ehdotus laiksi tapaturma- ja liikennevakuutuslaitoksilta vuodelta 1994 perittävästä maksusta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 252
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 35

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 35. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 1—7 §, johtolause ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

3) Ehdotukset laeiksi työterveyshuoltopalvelujen lisäksi järjestettävien avosairaanhoidon lääkäripalvelujen väliaikaisesta vuosimaksusta ja sairausvakuutuslain 29 a §:n väliaikaisesta muuttamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 265
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 36

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 36. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotusten yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. O. Ojala: Arvoisa puhemies! Tässä esityksessä esitetään, että myös ensi vuonna työterveyshuoltopalvelujen lisäksi järjestettävästä avosairaanhoidon lääkäripalveluista perittäisiin 100 markan suuruinen vuosimaksu.

Tämä järjestelmähän tuli käyttöön nimenomaan keskustapuolueen vaatimuksesta viime vuonna, kun hallituksessa taas kokoomuksen aktiivisuuden johdosta oltiin säätämässä terveyskeskusmaksua käyttöön. Vastaavasti keskustapuolue halusi huolehtia siitä, ettei ole mahdollista, että työnantajan järjestämä avosairaanhoito olisi ilmaista. Jos terveyskeskusmaksu peritään, niin keskustan piti saada vastaavasti myös tämä maksu käyttöön. (Ed. S-L. Anttila: Eikö se ole kansalaisten tasavertaisuutta?) — Näin tämä historia, ed. Sirkka-Liisa Anttila, menee, ja tämän varmasti sosiaali- ja terveysvaliokunnan varapuheenjohtaja Taina voi vahvistaa, koska tiedän, että mm. ed. Taina viimeiseen saakka pyrki välttämään tämän maksun käyttöönottoa. Mutta kun hallitusryhmien kesken painostus jatkui riittävän pitkään, näinhän siinä sitten kävi.

Mielenkiintoista tämän maksun säätämisen yhteydessä viime vuonna oli se, että jo silloin tiedettiin, että kun ei ole minkäänlaista seurantajärjestelmää tämän maksun perimisessä, 50 miljoonan markan tulo-odotus lepäsi täysin ilmassa. Siis alun perin säädettiin laki, jonka toteutumista ei pystytty millään tavalla valvomaan. Niinhän on nyt käynyt ilmi, että 50 miljoonan markan sijaan tuotto jää ehkä 20 miljoonaan markkaan. Nyt hallitus tietysti aikoo korjata tämän, jotta saataisiin odotettu tuotto, ja maksun periminen jätetään työterveyshuollon palvelujen tuottajan tehtäväksi.

Arvoisa puhemies! Kuten terveyskeskusmaksun osalta, myöskään tämän maksun perimisen osalta ei ole mitään järkeviä terveyspoliittisia syitä. Päinvastoin terveyspoliittiset syyt puoltavat tämän lakiehdotuksen hylkäämistä, kuten laajasti koko oppositiorintama sosiaali- ja terveysvaliokunnassa esittääkin. Nimittäin nyt esimerkiksi työssä käyvä, sellainen, jolla työtä vielä on ja jolle työnantaja on järjestänyt lakisääteisten työterveyspalvelujen lisäksi myös jonkinasteista avosairaanhoitoa, voi joutua siihen tilanteeseen, että hän maksaa vuodessa vaikkapa yhdestä käynnistä lääkärillä työterveyshuollossa 100 markkaa, sen lisäksi häneltä peritään vielä kenties terveyskeskusmaksu, jos hän joutuu terveyskeskuspalveluihin turvautumaan, ja tietysti niitä lukuisia muita maksuja, joita tässä yhteiskunnassa sairastumisen yhteydessä peritään. Eli pelkään juuri, että tämä johtaa siihen, että hyvin moni sen sijaan, että hakeutuisi ajoissa työnantajan järjestämään työterveyshuoltoon, jättääkin hakeutumatta sinne, jotta välttyisi tältä ylimääräiseltä maksulta.

Kun tästä ed. Tainan kanssa valiokunnassa keskusteltiin, hän perusteli sitä sillä, että valtaosa työterveyshuollon avosairaanhoidosta järjestetään yksityisillä lääkäriasemilla. On tietysti selvää, että ei voi ajatella, että jos on maksanut terveyskeskusmaksun, välttyisi tältä maksulta. Tämä on aivan totta, varmasti näitä kahta järjestelmää ei voida sekoittaa, mutta järkevintähän olisi ollut, että tätä maksua ei enää ensi vuodeksi

ollenkaan säädettäisi. Itse asiassa tämä näkyy myös valiokunnan mietinnöstä, koska siihen on kirjattu se, että ei saisi terveysriskejä ehkäisevää toimintaa yleensä vaarantaa. Tästä käy myös selvästi ilmi, että pelätään, että näin tämä maksu tulee tekemään eli toimimaan itse asiassa ainoastaan fiskaalisena elementtinä, jolla yritetään jollakin tavalla taas paikata valtion kukkaroa, mutta hyvin lyhytnäköisellä tavalla. Eli tämänkin osalta on epäiltävissä, että saatu taloudellinen hyöty pitkällä tähtäimellä kääntyykin itseään vastaan ja päinvastoin romuttaa meidän ansiokasta ja kansainvälisesti arvostettua työterveyshuoltoamme.

Asiantuntijoiden kuulemisen yhteydessä valiokunnassa kävi myös aivan selväksi se, että juuri työterveyshuollon asiantuntijat pitävät erittäin valitettavana sitä, jos ihmiset hakeutuvat vähemmässä määrin työterveyshuollon sairaanhoitopalveluihin. Nimenomaan näillä asiantuntijoilla on parhaat tiedot ja asiantuntemus työolosuhteista ja työolosuhteista johtuvista sairauksista. Jos ihmiset nyt jättävät menemättä työnantajan järjestämään työterveyshuoltoon ja menevät mieluummin omaan terveyskeskukseensa, jonne kenties ovat jo maksun suorittaneet, se tärkeä tieto, jota tarvittaisiin työolojen kehittämistä varten, jääkin saamatta, koska tiedot, jotka ovat terveyskeskuksessa, eivät työnantajan työterveyshuoltoon sieltä enää ohjaudu. Tässä ollaan todella tekemässä varsinaista karhunpalvelusta ja hyvin kyseenalaisin perustein. Kuten aikaisemmin sanoin, kolmannessa käsittelyssä tulemme ehdottamaan näiden lakiesitysten hylkäämistä.

Ed. T a i n a : Arvoisa puhemies! Ed. O. Ojala on oikeassa, kun hän totesi, että viime vuonna kävimme kovan taistelun sitä vastaan, ettei silloista työterveysveroa olisi määrätty, ja itsekin äänestin sitä ehdotusta vastaan täällä salissa. Se johtui nimenomaan siitä, että se oli vero. Siinä ei ollut mitään järkeä. Se maksettiin lääninveroviranomaisille. Osahan on jättänyt todella sen maksamatta, koska maksamista ei mitenkään valvottu.

Sen sijaan on aivan eri asia, kun aletaan keskustella siitä, tuleeko työterveyshuollon palvelujen käyttäjän suorittaa käyntimaksu. Tämä nyt ehdotettu sadan markan vuosimaksu on tällainen käyntimaksutyyppinen. Siitä syystä se on hyväksyttävissä. Kyllähän me hyvin tiedämme, että kun sadalla markalla saa vuodeksi erinomaiset työterveyspalvelut, se ei ole mikään kynnys hankkia itselleen näitä palveluja. En ole ed. O. Ojalan kanssa ollenkaan samaa mieltä siitä, että tämä muodostaisi työssä käyville palkansaajille mitään erityistä kynnystä.

Tietysti täytyy toivoa, että tulevaisuudessa tästä voidaan luopua, niin kuin tässä ehdotetaan, että tämä on vain vuoden laki. Toivottavasti siitä voidaan luopua siitä syystä, että tämän palvelun kustantavat työnantajat ja palkansaajat itse sairausvakuutuksen kautta toisaalta ja työnantajan kustannuksella toisaalta. Siinä mielessähän julkisen sektorin sekaantuminen palkansaajien ja työnantajien väliseen maksuliikenteeseen ei ole ollenkaan aiheellista.

Mutta tämä on pelkästään säästölaki. Tällä kuitenkin vähennetään sairausvakuutuksen kustannuksia siltä osin, mitä valtio joutuu Kansaneläkelaitokselle näitä kuluja maksamaan. Toivottavasti ajat paranevat ja voimme tästäkin maksusta tulevaisuudessa luopua.

Ed. M u t t i l a i n e n : Arvoisa puhemies! Ed. O. Ojalan ansiokkaasta puheenvuorosta haluaisin vielä korostaa joitakin asioita, jotka ovat tärkeitä.

Nythän taas säädetään työterveysmaksua vuodeksi kerrallaan. Viime vuonna olimme tämän saman asian edessä. Silloin hallitus vakuutti, että tämä on tosiaankin vain vuoden kerrallaan voimassa, mutta vuosittain voimassa olevista laeista näyttää tulevan maantapa.

Viime vuonna myös kovasti keskusteltiin siitä, onko tämä vero vai onko tämä maksu. Viime vuonna se oli vero, mutta tänä vuonna se onkin maksu vai onkohan se veromaksu. Mutta joka tapauksessa maksukertymä oli niin paljon ennakoitua pienempi, että jos lasketaan sen keräämiskustannukset, niin varmasti se ei todellakaan kata niitä. Kun valiokunnassa yritimme saada selvitystä siitä, mikä se kustannus on ollut, niin sitä emme ainakaan vielä tähän mennessä ole saaneet.

Tässä on erittäin harmillista se, että taas kerran tingitään ennakoivan terveydenhoidon puolelta. Niin kuin monissa muissa yhteyksissä jo olemme todenneet, se tulee loppujen lopuksi pidemmän päälle paljon kalliimmaksi. Olen eri mieltä ed. Tainan kanssa siitä, ettei tämä mahdollisesti nostaisi hoitoon hakeutumisen kynnystä. Kyllä se mahdollisuus on olemassa. Työkyvyn ylläpitäminen on erittäin tärkeä asia. Se pidemmän päälle on yhteiskunnalle taloudellisestikin katsoen edullista puhumattakaan inhimillisestä tekijästä.

Ed. Kemppainen: Arvoisa puhemies! Olen samaa mieltä, että tällaisena lain pitäisi olla voimassa korkeintaan vain vuoden. Siinä minä olen eri mieltä kuin ed. Taina, että tästä pitäisi luopua. Täytyy ihmetellä taas kokoomuksen kantaa siihen, että se niin innokkaasti ajoi maksua terveyskeskuksiin mutta tähän se ei sitä hyväksyisi. Minusta se on täysin tasa-arvoperiaatteen vastaista. Kun maksu on nyt terveyskeskuksiin otettu käyttöön, se pitäisi samanlaisena nimenomaan kustannustietoisena järjestelmänä saada myös tänne eikä niin kuin nyt, että tämä on vuosimaksutyyppinen kertamaksu vaan nimenomaan, että se olisi käyntikertaa kohti. Se voi toki hieman nostaa hakeutumiskynnystä, mutta kuitenkaan sen seuraukset eivät ole kohtalokkaat. Päinvastoin se parantaa työterveyshuollon toimivuutta.

Lopuksi korostaisin ennen kaikkea sitä, että on kyllä aika epätasa-arvoista, että sairauskäyntimaksua ei täällä hyväksytä, kun se hyväksytään terveyskeskuksissa. Sen tasa-arvon pitää toteutua.

Ed. O. Ojala: Arvoisa puhemies! Mielenkiintoista on kokoomuksen suhtautuminen näihin maksuihin. Minusta olisi syytä teidän itsellennekin selvittää, milloin puhutaan maksusta. Olen ymmärtänyt niin, että jos maksu peritään, maksu jää sille, joka maksun perii. Mutta näinhän tässä tapauksessa ei tule käymään, vaan kun maksu peritään, niin valtiovalta korvaa vastaavalla summalla vähemmän työnantajan työterveyshuollon järjestämisestä aiheutuvia kustannuksia. Näin on myös terveyskeskusmaksussa ja näin on monissa muissakin maksuissa. Minusta olisi nyt hyvä ruveta puhumaan rehellisesti, kun maksupolitiikasta, maksuista ja taksoista puhutaan, että jos on maksu, niin maksu jää käyttäjälle eikä niin, että valtiovalta käy rohmuamassa siltä, joka maksuja perii.

Tällä tiellä, mihin kokoomus nyt näköjään aktiivisesti on viemässä tätä maata, mitkään kehittämistoimenpiteet esimerkiksi kunnissa eivät tule puremaan, kun aina valtio tulee rohmuamaan sieltä taskusta joka tapauksessa.

Ed. Juhantalo merkitään läsnä olevaksi.

Ed. S-L. Anttila: Arvoisa puhemies! Ed. Outi Ojala osoitti sormella erityisesti keskustaa ja sitä, että keskusta vaati työterveyshuoltopalveluihin tiettyjä omavastuita. Ed. Outi Ojala, tämä on aivan oikein. Kysymys on kansalaisten välisestä yhdenvertaisuudesta. Ne henkilöt, jotka hakevat palvelut terveyskeskuksesta, joutuvat useimmissa tapauksissa maksun kohteeksi. Aivan samalla tavalla henkilöt, jotka saavat palvelut työnantajaltaan, joutuvat niistä maksamaan. Minusta kysymys on siitä, että molemmissa tapauksissa sairastamisessa pitää olla saman tyyppinen omavastuu, mikä on kansalaisten yhdenvertaisuusperiaatteen mukaista.

Ed. Taina: Arvoisa puhemies! En ollenkaan ymmärrä keskustan ajattelua yhdenvertaisuudesta, kun on kahdesta aivan erilaisesta järjestelmästä kysymys. Terveyskeskuspalvelut kustannetaan verovaroin. Laki antaa mahdollisuuden korvata osan veroista keräämällä maksu. Se on aivan eri asia kuin työterveyshuolto, jonka kustantavat työnantajat ja palkansaajat ja jossa sairausvakuutuksen korvauksista huolehtivat työnantajat ja palkansaajat omilla maksuillaan. Tässä on kahdesta aivan erilaisesta asiasta kysymys. Ehkä seuraavaksi keskusta aikoo sotkea kaikki yksityisen ja julkisen sektorin maksut toisiinsa. Näin ei pidä menetellä. Täytyy katsoa, miten rahoitus hoidetaan näissä asioissa, kun ryhdytään puhumaan tasavertaisuudesta. Tässä kohtaa ei ole ollenkaan siitä kysymys.

Ed. O. Ojalalle toteaisin vielä, että tässä on kysymyksessä säästölaki, josta syystä todellakin näitä maksuja vähennetään sairausvakuutuksen korvauksista, siinä suhteessa ed. Ojala on oikeassa. On kysymys vähän semantiikasta, miten näitä nimitetään. Mutta ei tämä niin selkeästi vero ole kuin se aikaisempi maksu, joka maksettiin lääninveroviranomaisille.

Yhdessä vaiheessahan tämän lain valmistelussa oli esillä samanlainen veromalli ja jopa ehdotus siitä, että verottajalle lääkäri ilmoittaa, ketkä ovat potilaina käyneet lääkärissä ja sitä kautta kontrolloidaan tätä asiaa. Tällaisia aivan hulvattomia ajatuksia on sosiaali- ja terveysministeriössä ollut alun perin. Kun sen ottaa huomioon, niin onhan tässä päästy edes jollakin tavalla järkevään ratkaisuun.

Ed. O. Ojala: Herra puhemies! Ed. Taina oli aivan oikeassa, että kaikkein hulluimmat ehdotukset, mitä tämänkin lain osalta meille jopa valiokuntaan saakka tuotiin, eivät sentään toteutuneet.

Sen olisin halunnut joka tapauksessa todeta, että kun olen kuunnellut sananvaihtoa keskustan ja kokoomuksen välillä tässä salissa, ei voi päätyä

mihinkään muuhun johtopäätökseen kuin että niin terveyskeskusmaksun perimisessä kuin myös työterveyshuoltomaksun perimisessäkään ei ole kysymys mistään terveyspoliittisista ratkaisuista, vaan kysymys on puhtaasti fiskaalisista ja ideologisista lähtökohdista, koska todellakin varsin pienillä verovaroilla näistä olisi selvitty. Terveyskeskuskäyntiä ei suoriteta turhaan eikä myöskään työnantajan työterveyshuoltopalveluja käytetä turhaan tai tarpeettomasti vaan tarpeeseen. Tässä on porvaripuolueilla selvä ideologinen lähtökohta, jossa te lähdette siitä, että aina pitää maksaa.

Ed. S-L. Anttilalle muistuttaisin vielä siitä, että näitä ei voi nähdä sillä tavalla vastakkaisina, koska hyvin monet työntekijät saavat hyvin rajoitetusti työnantajaltaan sairaanhoitopalveluja. Kun he joutuvat turvautumaan useissa tapauksissa myös terveyskeskuspalveluihin, niin he maksavat kaksinkertaisesti nämä maksut valitettavasti tällä hetkellä, kun useimmissa kunnissa keskustan ja kokoomuksen myötävaikutuksella, erityisesti kokoomuksen jopa vaatimuksesta, on otettu terveyskeskusmaksut käyttöön nimenomaan ideologisista syistä.

Ed. S-L. A n t t i l a : Arvoisa puhemies! Aikanaan kun työterveyshuoltojärjestelmä luotiin, oli totta kai se hyvä tarkoitus, että pyrittiin kartoittamaan työntekijän terveydentilaa työ vastaanotettaessa ja seuraamaan myös työntekijän terveydentilaa. Mutta se, että siihen tuli mukaan sairaanhoito, minusta onkin tavallaan siinä mielessä väärin, että ne henkilöt, jotka saavat työnantajaltaan avosairaanhoidon palvelut, ovat huomattavasti paremmassa asemassa jo palvelujen saatavuuden suhteen kuin tavalliset muut kansalaiset, joilla tähän ei ole oikeutta. Sen takia minä puhun kansalaisten yhdenvertaisuudesta.

Ilmeisesti, ed. Taina, teillekään ei ole valjennut se, että ei ole välttämättä ihan oikein, että on tällainen privilegio sairaanhoidon osalta niillä henkilöillä, jotka kuuluvat työterveyshuoltojärjestelmän piiriin. Paljon reilumpaa olisi se, että sairaanhoito olisi järjestetty yleisen järjestelmän kautta taikka olisi mahdollisuus hakeutua yksityissektorille niiden, jotka sitä palvelua haluavat.

Ed. T a i n a : Arvoisa puhemies! Ed. S-L. Anttilan puheenvuorosta paljastuu täysin se, mitenkä keskusta suhtautuu työterveyspalveluihin. Se ei ole mikään privilegio, vaan se on pyrkimys pitää työntekijöiden työkyky yllä niin, että he pystyvät tekemään työtä ja hankkimaan veromarkkoja niitä palveluja varten, joita työelämän ulkopuolella olevat saavat joko terveyskeskusmaksun kanssa tai ilman. Ihmettelen, että näette työterveyshuollon aseman näin kielteisenä. Siinä on todella kysymys jostakin aivan muusta kuin erityisestä etuudesta työntekijöille suhteessa muihin kansalaisiin.

Mitä tulee kokoomuksen näkemyksiin näistä maksuista yleensä, olemme todellakin olleet sitä mieltä, että kansalaisilla voi olla omavastuu erilaisista palveluista, mitä julkisella sektorilla tarjotaan. Terveyskeskusmaksu on tullut aivan välttämättömäksi siksi, että voidaan turvata terveyskeskuspalvelut eri kunnissa.

Ed. M u t t i l a i n e n : Arvoisa puhemies! Pyysin puheenvuoron ed. S-L. Anttilan puheenvuoron johdosta. Ed. Taina pitkälti sanoi sen, mitä aioin itse sanoa. Kun ed. Anttila perustelee työterveysmaksun keräämistä sillä, että se on tasa-arvoista kansalaisten keskuudessa, niin ei todellakaan näin voi perustella. Palkansaajat maksavat työterveysmaksun käyttäessään työterveysaseman palveluja, jotka työnantaja ja myös työntekijät omalta osaltaan yhdessä kustantavat. Mutta jos he käyttävät myös terveyskeskusten palveluja, he maksavat siitä erikseen työterveysmaksun lisäksi eli he maksavat kaksinkertaisesti. Täytyy ottaa huomioon se, että kysymys on nimenomaan työkyvyn ylläpitämisestä ja siitä, että mahdollisimman aikaisessa vaiheessa löydetään terveysriskit ja voidaan niitä hoitaa.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta

ensimmäisen lakiehdotuksen 1—3 §, johtolause ja nimike sekä

toisen lakiehdotuksen 29 a §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Lakiehdotusten toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

4) Ehdotus laiksi sairausvakuutuslain muuttamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitykset n:ot 314/1992 vp ja 251
Toivomusaloitteet n:ot 1104 ja 1214/1991 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 37

T o i n e n v a r a p u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mie-

tintö n:o 37. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. O. O j a l a : Arvoisa puhemies! Tässä on kyseessä hallituksen esitys n:o 314 vuodelta 92 ja hallituksen esitys n:o 251 tältä vuodelta, ja tässä on kaksi erilaista elementtiä. Toinen on se, että sairausvakuutuksen matkakorvaussäännöksiä esitetään muutettavaksi siten, että kun nykyisin on 45 markan kertaomavastuu matkoissa yhdensuuntaista matkaa kohti, niin se nostetaan 50 markkaan ja vastaavasti vuotuinen, koko vuoden siis, omavastuuosuus 900 markasta 1 000 markkaan. Toinen elementti on se, että esitetään, että päivärahojen lapsikorotus poistettaisiin sairauspäivärahan, erityisäitiysrahan, äitiys-, isyys- ja vanhempainrahan sekä erityishoitorahan määräytymissäännöksillä, mikä tarkoittaa mm. kuntoutusrahaa.

Sosiaali- ja terveysvaliokuntahan on lukuisia kertoja yksimielisesti kirjannut mietintöihinsä ponnen siitä, että sairausvakuutuksen korvauksia ei enää heikennetä. Niin jälleen kerran tässäkin mietinnössä, mietinnössä n:o 37, samainen ponsi on kirjattu siten kylläkin, että hallituspuolueiden taholta tämä ilmeisesti on edelleenkin aina vain hurskas toive. Hallituspuolueiden edustajat valiokunnassa ovat niin kilttejä tai alistuvaisia, että he ministereihinsä nähden toistuvasti tyytyvät vain näihin kauniisiin sanoihin mutta eivät todellakaan ole laittaneet stoppia näille leikkauksille ja heikennyksille.

Tässä yhteydessä erityisesti tämä päivärahojen lapsikorotuksista luopuminen tai niiden poistaminen — täällähän puhutaan luopumisesta, mutta poistaminenhan se on — on heikennys, huomattava heikennys nykytilanteeseen. Se tuntuu mielestäni täysin käsittämättömältä, kun meillä on tiedossa ja kun eduskunnalla ja kaikilla kansanedustajilla taatusti on tiedossa se, että nimenomaan lapsiperheet kärsivät tästä Ahon — Viinasen leikkurisäästögiljotiinilinjasta kaikkein eniten. Se on joka ikisen tiedossa, tai jos ei ole, niin olisi korkea aika olla.

Juuri tässä valossa, vaikka te nyt miten tahansa yritätte hallituspuolueiden taholta selitellä sitä, että on muka pakko säästöjä tehdä, luulisi kuitenkin omantunnon hallituspuolueissakin kolkuttelevan jossakin yhteydessä, että joku raja on tai joku kohderyhmä, johon leikkauksia ei sallita kohdistaa. Mutta ei näytä olevan. Jälleen kerran toivotaan hurskaasti, että näin ei jatkossa tehtäisi, mutta kuitenkin mennään lapsiperheiden etuuksia heikentämään.

Kuten aikaisemmissa puheenvuoroissa opposition puolelta tuotiin esille, opposition taholta on esitetty vaihtoehtoisia malleja säästöihin, on esitetty mm. verotuksessa monenlaisia porrastusmalleja, jotka olisivat nykyistä oikeudenmukaisempia. Mutta ei. Kokoomus pitää kiinni tiukasti niistä suurituloisille aikoinaan annetuista verohelpotuksista, jotka täällä aikaisemmassa keskustelussa tulivat esille. Keskusta on jossakin yhteydessä antanut ymmärtää, että niihin pitäisi kajota tai puuttua, mutta eipähän ole kuitenkaan hallitukselta tullut tästä esityksiä. Tässä suhteessa minä ihmettelen, kuinka keskustakin voi olla mukana tekemässä tällaista ratkaisua, jossa lapsikorotus tullaan poistamaan ensi vuoden alusta — kertaan ne vielä, ettei varmasti jää epäselväksi — sairauspäivärahan, erityisäitiysrahan, äitiys-, isyys- ja vanhempainrahan sekä erityishoitorahan osalta, mikä merkitsee siis mm., että kuntoutusrahankin osalta se poistuu.

Ed. A l a r a n t a : Herra puhemies! Aivan kuten ed. O. Ojala äsken totesi, niin hallituksen esitys n:o 314/1992 vp on hyvä esitys. Olen vuosien varrella usein puhunut tästä aiheesta, ja siksi haluan ilmaista nyt tyytyväisyyteni, kun hallitus ja eduskunta poistavat tällaisen epäkohdan lainsäädännöstä.

Epäkohtahan on ollut siinä, että kun kotihoidon tukea saava perhe on alkanut odottaa uutta lasta, on ollut pakko siirtyä vanhempainrahalle, jolloin kotihoidon tuki on sitten lakannut. Kun vanhempainraha on ollut monille perheille pienempi kuin kotihoidon tuki, niin tämä on ollut todella epäkohta. Yhteiskunta on siis tavallaan rangaissut sellaisia perheitä, jotka ovat halunneet synnyttää lisää lapsia.

Aikoinaan tätä menettelyä perusteltiin sillä, että kotihoidon tuki ei ollut lakisääteinen etuus, ja sanottiin, että kun siitä tulee lakisääteinen etu, niin sitten syntyy tällainen valinnan oikeus perheille. Nyt on mennyt kuitenkin ehkä noin kymmenen vuotta, ennen kuin tämä epäkohta viimein korjataan.

Mutta, arvoisa puhemies, haluan ed. O. Ojalan tavalla harmitella tähän mietintöön sisältyvää toista lakiehdotusta ja sen valiokunnassa saamaa sisältöä. Sosiaali- ja terveysvaliokunta ja aikaisempi sosiaalivaliokunta ovat todella moneen kertaan eduskunnan kautta hyväksyneet sellaisen lausuman, joka on nytkin mietinnössä, ettei

sairausvakuutuksen etuihin enää saisi kajota eikä säästöjä niihin sisällyttää. Harmittelen tätä erikoisesti nyt lapsikorotuksen poistumisen ja myös tuon matkakustannusten omavastuuosuuden nousemisen kannalta.

Sairaushan on sinänsä jo taakka, eikä minusta meillä ole moraalista oikeutta lisätä tätä taakkaa. Kun sairaus on taakka, sairailla ei ole myöskään etujärjestöä. Heillä on sellainen taakka, jonka alta he eivät enää jaksa elämöidä poliittisille päättäjille, ja me sitten sorrumme tällaisiin esityksiin. Olen todella pahoillani toisen esityksen osalta.

Ed. T a i n a : Arvoisa puhemies! Todellakin nostetaan sellaisten henkilöiden päivärahoja, jotka ovat kotona eivätkä ole riippuvaisia mistään julkisesta tuesta. Muutenhan kotihoidon tukeen ja työttömyyskorvaukseen ym. liittyvät äitiys- ja sairauspäivärahat on jo aikaisemmin korjattu, eli hieman erikoinen on tämä kohta, johon nyt voidaan lisätä korvauksia. Mutta tietenkin kannatan tätä, koska kysymys on paljolti myös vanhempainrahasta tässä kohdassa.

Muuten olen samaa mieltä edustajien O. Ojala ja Alaranta kanssa siitä, että lapsikorotusten poistaminen päivärahoista on todella harmittava asia. Kun tässä talossa keskustellaan mm. siitä, voidaanko jättää korottamatta kansaneläkettä 40 markkaa vai vaatiiko se kenties vaikeutettua järjestystä taikka lepäämäänjättämismahdollisuutta, on ihmeellistä, että lapsiperheiltä voidaan viedä 100:n tai 200:n markan kuukausietuus ilman, että sitä edes käsitellään perustuslakivaliokunnassa. Tästä asiasta äänestettiin, ja itse kannatin sitä, että asia olisi perustuslakivaliokunnassa käsitelty.

Kun nyt on toinen käsittely ja tässä yhteydessä ei tehdä pykälämuutoksia, toivon, että kaikissa eduskuntaryhmissä vielä mietitään ennen kolmatta käsittelyä, haluammeko todellakin ottaa pois lapsiperheiltä tällaisia etuuksia noin vain ja kuvittelemmeko me, että perhetukiuudistuksella asia olisi korjattu. Näin ei suinkaan ole, vaan todellakin jää lapsiperheille miinuksen puolelle koko uudistus.

Ed. M u t t i l a i n e n : Arvoisa puhemies! Esillä on todellakin kaksi lakiesitystä. Ensimmäisellä hallituksen esityksellä 314 opiskelijat ja ne perheenäidit, joilla on peräkkäisiä raskauksia, saavat parempaa kotihoidon tukea kuin aikaisemmin. Tämä voidaan hoitaa näin. Tämä olisi voitu hoitaa myös toisella tavalla, niin että olisi käytetty viimeistä työssäolon palkkaa päivärahaa laskettaessa. Se olisi ollut toinen vaihtoehto.

Mitä tulee toiseen lakiin, jossa lapsiperheiltä leikataan, ei hallituksen toiminnassa mitään johdonmukaisuutta ole. Kun toiselta puolelta vähän lisätään, toiselta puolelta kuitenkin leikataan ja otetaan pois.

Ed. Taina käytti erittäin ansiokkaan puheenvuoron. Haluankin nyt muistuttaa eduskuntaa siitä, että eduskunnan ei ole pakko hyväksyä hallituksen huonoa lakiesitystä. Me tiedämme ilman perustuslakivaliokunnan käsittelyäkin, että tämä on erittäin epäoikeudenmukainen leikkaus, joka vielä lisää kiristää lapsiperheiden toimeentuloa.

Ed. L a i n e : Herra puhemies! Olen pahoillani myös siitä, ettei asiasta perustuslakivaliokunnan lausuntoa ole pyydetty. Muistamani mukaan tästä äänestettiin täysistunnossa ja tulos oli tämä. Sen perusteella, mitä on kerrottu, minusta tuntuisi aivan selvältä, että tämä nyt nimenomaan olisi tarvinnut tuon lausunnon. Mutta kuten ed. Muttilainen äsken sanoi, kaikki oikeudentuntoiset kansanedustajat osaavat tietysti ratkaista kantansa tähän asiaan muutenkin. Olen nyt havainnut, ettei salissa kukaan puolusta hallituksen esitystä vaan kaikki sitä arvostelevat toisen lakiesityksen osalta.

Itse myös haluan kiinnittää huomiota siihen, että on kohtuutonta lisätä myös matkakustannusten omavastuuosuuksia siten kuin esityksessä nyt tehdään. Sehän merkitsee lisääntyvää taakkaa kaikille niille, jotka joutuvat sairauspalveluja käyttämään.

Ed. O. O j a l a : Arvoisa puhemies! Olin hyvin ilahtunut, kun kuuntelin ed. Tainan puheenvuoroa. Minä todella nyt toivoisin, että voisi eduskunnassa tapahtua jotakin historiallista joskus, voitaisiin tehdä oikaisu, kun on selvästi nyt nähtävissä, että ainakin kaikki paikallaolijat tuntuvat olevan yksimielisiä siitä, että tässä nyt lapsiperheitä kohdellaan kohtuuttomasti. Toivoisin, että hallituspuolueet voisivat vielä keskenään asiasta keskustella ja eduskunta uskaltaisi näyttää nyt, että jokin raja on ja se raja kulkee juuri tässä asiassa, ja jos vastaavat säästöt jostakin täytyy löytyä, ne sitten haetaan, mutta ei tehtäisi nyt näitä säästöjä. Vetoan todella, että hallituspuolueet neuvottelisivat vielä ennen kolmatta käsittelyä, jolloin lakiehdotus voitaisiin enemmistöllä hylätä.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 10, 22, 23 e, 23 g ja 76 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

5) Hallituksen kehitysyhteistyökertomus eduskunnalle vuodelta 1991

Ainoa käsittely
Kertomus n:o 16/1992 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 16

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 16.

Keskustelu:

Ed. Donner: Arvoisa puhemies! Tyydyn tässä yhteydessä suhteellisen lyhyeen esittelyyn siitä syystä, että joudumme palaamaan vielä kehitysyhteistyökysymyksiin myöhemmin, kun käsittelemme hallituksen kertomusta vuodelta 92, ja muutenkin, koska tunnemme ne dramaattiset muutokset, jotka ovat tapahtuneet.

Vuosi 91:hän on aika merkittävä. Kuten mietinnössä todetaan, budjetissa oli yli 3 miljardia markkaa vuodelle 91. Suomen bruttokansantuote laski ja muutenkin aikaisemmin sovitut maksatukset ja vuoden maksatukset nousivat mahtavaan summaan, 3,7 miljardiin markkaan. Johtuen, kuten sanottu, bkt:n laskusta myös bkt-osuus nousi 0,7 prosenttiin sen jälkeen. Sen jälkeen dramatiikka alkoi ja jatkui.

Rion kokouksessa Suomen hallitus ilmoitti, että Suomi aikoo päästä takaisin 0,7:n tavoitteeseen vuoteen 2000 mennessä. En muista, oliko se tämä vuosi vai jokin toinen vuosi. Tähän en henkilökohtaisesti enää usko, koska lasku näyttää jatkuvan ja voidaan myös todeta, että suuri osa niistä menoista, jotka virallisesti kuuluvat kehitysyhteistyöhön mutta jotka kulkevat eri ministeriöiden kautta, on pysynyt jonkin verran koossa mutta sen sijaan kahdenvälinen kehitysyhteistyö on melkein täysin romahtanut. Samaan aikaan on valmistunut kehitysyhteistyöpalatsi, ja vuonna 91, tänä merkittävänä vuotena, saatiin myös kehitysyhteistyöministeri. Tämähän on aika irvokasta, että näin on tapahtunut.

Minusta ulkoasiainvaliokunta on käsitellyt näitä asioita aika kohteliaasti ilmeisesti siitä syystä, että haluttiin saada aikaan konsensus. Luulisin, että osa ulkoasiainvaliokuntaa, minä mukaan luettuna, olisi ehkä halunnut paljon ankaramman ja kriittisemmän tekstin kuin esitetty teksti ja esitelty mietintö on. Mutta olkoon niin, meillähän on kuitenkin edelleen oikeus lausua mielipiteemme Suomessa.

On aika merkittävää todeta, että myös läntiset naapurimaamme kamppailevat budjettivaikeuksissa, Ruotsi, Norjalla on ehkä parempi talous mutta on ollut myös valtiontalouden alijäämää puhumattakaan Tanskasta. Nämä maat ovat pysyneet aikaisemmissa tavoitteissaan. Ne eivät ole katsoneet, että kehitysyhteistyötä olisi määrällisesti kovin paljon supistettava.

Minun oma teoriani on se, että nämä maat katsovat, että kuuluu jollakin tavalla niiden humanitaariseen velvollisuuteen jatkaa toimintaa suurin piirtein saman kokoisena kuin aikaisemmin, kun Suomessa taas ajatellaan täysin toisin, mutta mehän tunnemme tämän suhtautumisemme vieraaseen ja köyhempään maailmaan, tunnemme sen pakolaiskysymyksissä ja monissa muissa asioissa. Jollakin tavalla minusta tuntuu, että niiden, jotka haluavat Suomen liittyvän Euroopan liittoon, ja monien juuri hallituspuolueiden jäsenten pitäisi katsoa itseään peilistä jonkin verran, koska ei edes Euroopan liitossa ole maita, joilla on näin lyhytnäköisiä näkemyksiä ulkomaailmasta ja globaalista yhteistyöstä. Häpeän jonkin verran myös Suomen hallituksen puolesta niitä lausuntoja, joita Riossa annettiin. Se ei ehkä liity mietintöön mutta kuitenkin.

Herra puhemies! Kertomuksen käsittelyssä on esiintynyt eräs mielenkiintoinen ja ajankohtainen ongelma, joka on sekä ajankohtainen että pitemmän päälle mielenkiintoinen, nimittäin se tosiasia, että valiokunnassa säännösten mukaan senaikaiset ministerit eivät saa osallistua käsittelyyn, eivät saa olla edes mukana kuulemassa asiantuntijoita. Sen sijaan, kun Pohjoismaiden neuvoston kertomusta käsitellään, he eivät ole esteellisiä. Nyt sattuu olemaan niin, että ulkoasiainvaliokunnan jäseninä tai varajäseninä on viisi vuonna 91 toiminutta ministeriä, sekä puheenjohtaja Paasio että neljä muuta, mikä merkitsee tietysti, että jossakin teoreettisessa tilanteessa voitaisiin tulla siihen, ettei ole päätösvaltaa ollenkaan.

Nythän on katsottu, että esteellisyys koskee asiaa, johon tavallaan asianomainen ministeri on osallistunut tai joka häntä henkilökohtaisesti koskee, mutta silloin voitaisiin tietysti kysyä, miksi hallituksen ministerit hyvin mies- ja naislukuisasti ovat äänestämässä luottamusta itselleen

eduskunnassa, koska sehän koskee sekä heidän palkkojaan että tulevaisuuttaan ja Suomen pikaista romahtamista mutta se on sallittua. Muutenhan tämä hallitus olisi jo kaatunut monta kertaa, jos he eivät olisi olleet omasta puolestaan äänestämässä.

Otan vain asian esille sen takia, että olen huomannut, että oikeusasiamies on tuonut meille esteellisyyttä koskevan kertomuksen ja muutenkin me joudumme asiaa vielä tulevaisuudessa miettimään.

Nythän on niin tietysti, että olisi oivallinen hetki keskustella laajemmin kehitysyhteistyöstä, mutta tässä häpeällisessä tilanteessa en oikein halua siitä keskustella, nimittäin sen suuntauksista. Voitaisiin tietysti myös keskustella siitä, miksi joitakin esimerkiksi diktatuurimaita tai vasemmistodiktatuurimaita on tuettu (Ed. Laine: Tai oikeisto-!) — tai oikeistodiktatuurimaita — ja miksi olemme kiinnittäneet liian vähän huomiota, ed. Laine, ihmisoikeusnäkökohtiin. Nyt ne ovat astuneet esille enemmän. Aikaisemmin niihin ei kiinnitetty tarpeeksi huomiota paitsi joissakin tapauksissa, kun oli kysymys oikeistodiktatuureista. Muistettakoon nyt Chilen tapaus, koska silloin me kuitenkin lopetimme yhteistyön vuonna 73, kun tapahtui vallankaappaus, kunnes nyt sitten demokratia on vähitellen voittamassa alaa Chilessä. Tästä sietäisi keskustella, mutta ehkä voimme tähän asiaan palata.

Asia, johon kiinnittäisin huomiota — ja uskonkin, että ed. Haavisto, joka otti sen asian esille, tulee puhumaan tästä laajemmin — on tämä nk. Wider-sotku, joka näyttää jatkuvan. Huomaan, että ed. Haavisto on pyytänyt puheenvuoron; hän varmaan puhuu siitä laajemmin. Minä vain mainitsisin siitä, että on edelleenkin todella hämmästyttävää, että ei ole saatu minkäänlaista selvyyttä siitä kummallisesta rahansiirrosta, joka tapahtui, kun Wider-instituutin peruspääomaa siirrettiin ulkomaille moneksi kuukaudeksi etenkin ottaen huomioon sen puhtaasti rahallisen tai ekonomisen näkökohdan, että siihen aikaan Suomessa korkotaso oli erittäin korkea, kun se taas ulkomailla oli alempi, ja siitä huolimatta nämä rahat siirrettiin jonnekin. Näistä koroista ei muuten ole koskaan saatu myöskään selvyyttä, ja ne mahdollisesti nousevat sellaiseen summaan kuin 750 000 dollaria. Tämä on minusta aika huomattava summa. Mihinkähän taskuihin nämäkin rahat ovat kadonneet? (Ed. Laine: Hyvä kysymys!) Mutta jos ei pankkikriisin yhteydessä ole saatu selville muita rahoja, jotka ovat siirtyneet joidenkin taskuihin, niin tämä on ilmeisesti pikkuraha, jota ei pystytä selvittämään.

Niin kauan kuin tätä ei selvitetä, Wider-instituuttiasia samoin kuin muutkin tähän liittyvät asiat tulevat jatkumaan tämmöisenä jatkokertomuksena etenkin kun senaikainen johtaja herra Jayawardena on kadonnut ties minne. Minä en tiedä, minne hän on kadonnut ja mihin virkaan. Minä ymmärrän täysin sen, että meidän on jatkettava asioiden selvittämisen peräänkuuluttamista, ja ehkä jonain hetkenä ne selviävät. Mutta onhan tietysti maassamme suurempia kriisejä kuin tämä huonosti hoidettu instituutio.

Näillä sanoilla, arvoisa puhemies, haluaisin oikeastaan sanoa, minkä jo alussa mainitsin: Meidän on käytävä periaatteellista keskustelua kehitysyhteistyöstä, ja meidän on mielestäni jollakin eduskunnan enemmistöllä vähitellen — ja nopeamminkin — saatava aikaan tilanne, jossa tätä bkt-osuutta nostetaan. Nykyinen hallituskoalitio ei nähtävästi sitä halua eikä pysty siihen, mutta ehkä edes vuoden 95 vaalien jälkeen saadaan aikaan sellainen hallituskoalitio, joka ymmärtää tämän asian paremmin kuin nykyinen, joka ihmisoikeuksista ja maailman kehityksestä ei halua välittää.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan ensimmäinen varapuhemies Paakkinen.

Ed. H a a v i s t o : Arvoisa puhemies! Tuntuu siltä, että lama-ajan Suomessa joistakin asioista tulee sellaisia non-issue-asioita, joista ei enää puhuta ja jotka katoavat jotenkin tosiasioiden joukosta itseensä käpertyvältä Suomelta. Koko meidän kehitysyhteistyömme ja kehitysapumme on yksi sellainen asia. Poliitikot usein sanovat, että kansalaiset eivät halua enää katsoa maan rajojen ylitse tai eivät halua enää ajatella hätää maan rajojen ulkopuolella, kun sitä on omassakin maassa, mutta silloin poliitikoilla pitäisi olla kyllä rohkeutta sanoa, että kansa on väärässä. Pitkällä tähtäyksellä koko Suomen intressi on hoitaa kehitysyhteistyötään ja hoitaa sitä hyvin ja laadukkaasti, eikä laman olosuhteissa saisi tehdä näin rajuja leikkauksia, joita kehitysyhteistyön osalta on tehty.

Tämä kertomushan kertoo kehitysyhteistyön kultavuodesta, vuodesta 91, ja sen takia valiokunta on tietysti ollut hyvin lempeä sanoissaan. Silloin Suomen kehitysyhteistyö nousi tasolle 0,77 prosenttia bkt:stä. Osasyy, miksi se nousi yli

tämän 0,7:n, oli se, että bkt laski jo tuona vuonna, joten maksatuksiin meni oikeastaan suhteessa enemmän rahaa kuin oli edes ajateltu. Mutta ensi vuonna kehitysyhteistyö ei todennäköisesti yllä edes siihen 0,4 prosenttiin, joka liittyy hallituksen kaavailuihin.

Kun ulkoasiainvaliokunta vieraili tapaamassa Ruotsin ulkoasiainvaliokuntaa, niin ruotsalaiset kansanedustajat hyvin punakoina ja häpeissään sanoivat, että he ovat tehneet sellaisen kauhean asian kuin laskeneet kehitysyhteistyövaroja 1 prosentista 0,9 prosenttiin sen vuoksi, että Ruotsissa on niin paha lama ja kyselivät vähän noin vaivihkaa, että mitenkäs te Suomessa olette tehneet, että onko Ruotsi tässä nyt kovastikin mustannut mainettaan. Oli aika vaikea siihen sitten vastata, että me olemme rojauttaneet sen kerralla sieltä 0,7:n tasosta suurin piirtein puoleen siitä, mitä se on esimerkiksi vuonna 91 ollut.

Tämä ei selity pelkästään valtion rahapulalla, vaan kysymys on arvomaailmasta ja arvostuksista. Minusta tässä vaiheessa on selvästi myönnettävä, että Ahon — Viinasen hallitus ei ole pitänyt tätä menoluokkaa tärkeänä, ei ole halunnut sitä kehittää, ei ole halunnut siihen satsata. Sijaiskärsijäksi on sitten joutunut ministeri Kankaanniemi, jonka puolue on niin pieni, että se ei yksin voi taistella kehitysyhteistyörahojen puolesta, vaikka varmasti uskon, että kristillisellä liitolla tahtoa kyllä löytyisikin. Suurilta hallituspuolueilta ja hallitukselta tahtoa ei ole löytynyt.

Hankalaksi asian tekee se, että esimerkiksi vuonna 1991 lähti liikkeelle monia hyvin alkaneita kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyöprojekteja. Itse asiassa kehitysyhteistyön hinta — laatusuhde alkoi parantua juuri näiden kansalaisjärjestöhankkeiden kautta, eli rahalla, mikä Suomesta kehitysyhteistyöhön pantiin, saatiin enemmän todellisia tuloksia aikaan. Ihmiset tekivät halvemmalla työtä, he tekivät enemmän vapaaehtoispohjalta työtä, he tekivät enemmän ruohonjuuritasolla työtä ja kehitysyhteistyö tässä mielessä sisällöllisestikin muuttui paremmaksi.

Nyt on hurskastelua kritisoida, että tämän ajan päätöksenä luotiin mm. kehitysyhteistyöpalatsi Katajanokalle. On selvää, että mikäli kehitysyhteistyö olisi jäänyt sille tasolle, jolla se tuona hyvänä vuonna 1991 vielä oli, siihen olisi tarvittu myös hyvää toimivaa hallintoa, hallinnolle tiloja jnp. Siihen aikaan ne olivat oikein mitoitetut, nyt ne ovat täysin ylisuuret. Kehitysyhteistyöosastolla on tietysti se vaikeus, miten ajaa alas näin lyhyessä ajassa pätevä virkakoneisto, ne ihmiset, jotka ovat kehitysyhteistyötä hallinnoineet ja tehneet käytännössä, joten jäljelle jää suurehko hallinto ja vielä suurempi hallintopalatsi.

Tässä yhteydessä haluan puuttua toiseen ajatukseen eli kun DAC:n eli Oecd:n kehitysmaaluokituksen piiriin on tullut mm. Itä-Euroopan maita, niiden joukossa Albania, ainakin entinen Jugoslavian alue ja myös jotkut entiset Neuvostoliiton tasavallat, niin tehtävät näillä DAC-luokituksen piiriin tulleilla alueilla ja myöskin muualla Keski-ja Itä-Euroopassa ovat hyvin samankaltaisia kuin tehtävät ns. vanhoissa kehitysmaissa. Näissäkin on seurattava demokratian ja ihmisoikeuksien kehittymistä sekä ympäristönsuojelua ja osittain ehdollistettava sitä apua, jota annetaan.

Tämän vuoksi kannattaisi vakavasti harkita, voisiko ulkoministeriön kehitysyhteistyöosaston ja esimerkiksi ympäristöministeriön Itä-Eurooppa-toimiston yhteistyötä jollakin tavalla tiivistää. Vaikeutena on tietysti se, että ne toimivat tällä hetkellä eri ministeriöiden alaisuudessa. Sen vuoksi luontevinta ehkä olisi, kun maassamme joskus tehdään hallitusremontti, että asiat pantaisiin saman ministerin hoitoon. Meillä voisi olla ympäristö- ja kehitysyhteistyöministeri taikka kestävän kehityksen ministeri, jonka alaisuuteen kuuluisivat sekä ympäristö- että kehitysyhteistyöasiat. Mielestäni tätä ajatusta pitäisi harkita sen vuoksi, että nämä asiakokonaisuudet liittyvät hyvin monessa kohtaa toisiinsa. On oletettavaa, että jos henkilöllä on asiantuntemusta näillä aloilla, hän silloin kykenisi ministerinäkin kattamaan tämän kokonaisuuden ehkä nykyistä paremminkin ja nimenomaan myös kehitysyhteistyön ympäristökriteerien osalta.

Lopuksi tulen asiaan, josta ed. Donner jo luki ajatuksiani. Minä en halua Wider-asialla heittää lokaa kenenkään päälle, sillä "ne tekevät sen itse". Haluan kuitenkin palauttaa mieliin ulkoasiainvaliokunnan kehitysyhteistyökertomuksen viimeisen kappaleen, jossa valiokunta toteaa lisäksi, että "se ei ole saanut vuoden 1990 kehitysyhteistyökertomuksen yhteydessä hallitukselta edellyttämäänsä selvitystä Wider-instituutin ulkomaille sijoittamien varojen liikkeistä".

Kehitysyhteistyökertomuksessa vuodelta 1990 ja valiokunnan siitä antamassa lausunnossa siis jo puututtiin tähän asiaan. Saatiin jonkin verran epämääräistä mutinaa eri ministerien ja joidenkin virkamiesten taholta siitä, mitä tässä asiassa on oikein tapahtunut. Aivan epäselväksi jäi, miksi varoja, joiden tarkoituksena oli jäädä ja olla Suomessa, oli viety ulkomaille samoin kuin mitä oli tapahtunut näiden varojen koroille, joi-

hin ed. Donner jo viittasi. Kun valtiopäiväjärjestyksen 53 §:ssä on kohta, että asianomaisen ministeriön tulee antaa erikoisvaliokunnalle sen pyytämä selvitys kysymyksestä, joka kuuluu valiokunnan toimialaan, niin minulla kyllä herää kysymys, että merkitseekö näin pitkä viivyttely jo hallituksen osalta tämän valtiopäiväjärjestyksen pykälän rikkomista. (Välihuuto vasemmalta: Kyllä!)

Tällä asialla on nimittäin myös poliittisia vaikutuksia. Se, että Wider-sotkua ei ole selvitetty, heikentää kansalaisten luottamusta ylipäätään kehitysyhteistyövarojen käyttöön. Sillä on myös omat vaikutuksensa siihen, mitä suomalaiset ajattelevat YK-järjestelmästä, sen toimivuudesta ja sen varojen seurannasta. Sen vuoksi olisi mielestäni kaikkien etujen mukaista, että valiokunta ensi tilassa saisi hallitukselta selvityksen siitä, mitä hallitus tietää Wider-rahojen liikkeistä ja niiden koroista.

Ed. P a l o h e i m o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Siitä huolimatta, että ed. Haavisto ja minä istumme vierekkäin ja voisimme keskustella keskenämme, esitän julkisesti kysymyksenluontoisen vastauspuheenvuoron siitä syystä, että muutkin saavat kuulla sen samalla.

Kysyisin, että oliko ulkoasiainvaliokunnassa keskustelua kahdesta asiasta, joita pidän erittäin merkittävinä.

Toinen on se, että Suomi aloittaisi eräänlaisen pitkän tähtäyksen kokonaisvaltaisen projektin jossakin maassa, jossa toimisi eräänlainen pilottiprojekti vaikka yhdessä muitten Pohjoismaiden kanssa. Projektissa pyrittäisiin ratkaisemaan jonkun maan ongelmat todella kuntoon niin, että maa saavuttaisi itsenäisen, omaehtoisen ja tasapainoisen aseman.

Toinen asia: Kävittekö te mitään filosofista keskustelua siitä, millä tavalla pitäisi asettaa ehtoja kehitysyhteistyölle? Aika usein on puhuttu siitä, että ihmisoikeuskysymykset olisivat ehtona kehitysyhteistyölle. On muitakin kysymyksiä, kuten esimerkiksi ympäristöasiat ja väestöpolitiikka, jotka voitaisiin asettaa ehdoiksi. Kysyisin ed. Haavistolta näin julkisesti: Mitä te oikein puhuitte siitä asiasta ulkoasiainvaliokunnassa?

Ed. H a a v i s t o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Vastaan vierustoverilleni näihin kysymyksiin. Ensinnäkin pilottiprojektiajatus ja ylipäätään se, voitaisiinko koordinoida esimerkiksi Pohjoismaiden kehitysapuhankkeita niin, että kukin vastaisi jostakin osasta, on kyllä ollut epävirallisissa keskusteluissa esillä, mutta ymmärsin valiokunnan tämän kertomuksen käsittelyn yhteydessä ajattelevan, että kun joudumme heti perään käsittelemään vuoden 1992 kertomuksen, siinä puutumme näihin kehitysyhteistyön varsinaisiin laadullisiin ja visionäärisempiin kysymyksiin. Mutta tässäkin mietinnössä on jo otettu esille paitsi ympäristökysymykset myös demokratiakysymys ja ihmisoikeuskysymykset, jotka liittyvät selvästi avun ehdollistamiseen, ja todettu, että Suomi on joidenkin maiden kanssa lopettanut kehitysapunsa tai sitä rajoittanut juuri näistä syistä. Tämä on mielestäni oikein ja tähän suuntaan ylipäänsä Suomen kehitysapua pitäisi viedä.

Ed. R e n k o : Arvoisa puhemies! On syytä eduskunnan pöytäkirjoihinkin todeta tosiasia, että vuosi 1991, jonka kertomusta nyt käsittelemme, on varmasti historiaan jäävä monessakin mielessä. Ensinnäkin Suomi ylitti tuolloin tuon 0,7 prosenttia bkt:stä kehitysavun osalta eli osuus oli 0,77 prosenttia ja yhteensä 3 760,5 miljoonaa. Siitä on tultu huomattavasti alaspäin, niin kuin täällä on kuultu, mutta kuitenkin valiokunta toteaa, että edelleen 1991:n jälkeen ollaan Oecd:n kehitysapukomitean Dac:in keskiarvon 0,34 prosentin yläpuolella. Tämä ei ole puolustus eikä tähän saa tyytyä, ja on aivan selvää, että Suomen on pyrittävä saavuttamaan tuo 0,7 prosentin tavoitetaso niin pian kuin mahdollista.

Haluan samalla todeta, että tämä niukkuus on tuonut myös terveitä piirteitä joka puolelle, niin näihinkin kysymyksiin. Me olemme saaneet tämän kehitysyhteistyöstrategiaohjelman ja olemme myös tietoisia siitä, että kansalaisjärjestöillä on tällaisia kehysohjelmia laadittuina ja vähät rahat tehostetusti suunnataan niihin. Samoin kansainvälistä yhteistyötä on tiivistetty, ja ed. Paloheimon äsken esittämä kysymys oli tänään viimeksi esillä valtiovarainvaliokunnan ykkösjaostossa, ja saimme vastaukset, että niin kauan kuin olemme näin matalalla rahoitusprosentilla rahoittamassa näitä järjestöjä, yhteistyön liikkumavara on äärimmäisen pieni, koska kehysohjelmat vievät sen minimin, mitä heillä on käytettävissä. Mutta tavoitteena on yhteistyön tiivistäminen, jota kautta päästäisiin myös isompaan projektiin ja ns. akvaariokokeiluun jonkin kehitysmaan kokonaisedun osalta.

Samoin on huomattava, että tätä keskustelua, mitä meillä käydään, käydään monissa muissakin maissa, kun voimavarat niukkenevat lamaaikana.

Ensimmäinen varapuhemies (koputtaa): Kaksi minuuttia on kulunut, joten kehotan puhujaa siirtymään puhujakorokkeelle!

Puhuja: Siirrän puheenvuoroni vuoden 1992 kertomukseen, koska ongelma on kovin laaja.

Ed. Donner (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On tietysti hyvä merkitä pöytäkirjoihin hyviä asioita, mutta silloin haluaisin tavallaan vastauksena ed. Rengolle merkitä erään hieman huonomman asian, jonka unohdin mainita varsinaisessa puheenvuorossani. Kun puhutaan entisestä tasosta 0,7 ja nykyisestä tasosta 0,4, niin todettakoon, että sinä aikana vuodesta 1991 tähän hetkeen Suomen markan arvo kansainvälisesti on laskenut 40 prosenttia, ja meidän bkt:mme on laskenut 10 prosenttia. Helppo kenen tahansa on laskea, kun otetaan huomioon, että suuri osa tästä kehitysyhteistyöstä maksetaan vieraissa valuutoissa, kun taas bkt-osuus kehitysyhteistyössä lasketaan Suomen markoissa, mitä tämä suhde 0,7—0,4 todella merkitsee. Se merkitsee luultavasti reaalisesti — en ole laskenut tarkkaan — suhteessa entiseen laskua noin 0,2:een. Tämä on tosiasia sen takia, että Suomen markan arvo ja bkt ovat laskeneet. Tämä on aika kammottava tosiasia, joka tässä myös on syytä todeta.

Ed. Renko (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Toteaisin tuohon, että näillä prosenteilla pelaaminen ei monestikaan konkretisoi, kuinka todella pieni raha on se, mistä nyt pitää yrittää jakaa. Se on noin 100 000 asukkaan suomalaisen kaupungin vuosibudjetti tai Yleisradion vuosibudjetti, koko tämä yhteistyöraha. Ed. Donner, ei varmasti voi kukaan tässä salissa puolustella, että se on riittävä.

Ed. Wahlström: Arvoisa puhemies! Olen ed. Haaviston kanssa aivan samaa mieltä siitä, että kehitysyhteistyö yleisesti ottaen näyttää olevan sellainen lama-ajan asia, josta ei paljon puhuta, ja oikeastaan juuri sen takia halusinkin muutaman sanan sanoa, ettei tämä asia sujuisi aivan keskustelutta.

Ulkoasiainvaliokunta on todella mietinnössään käsitellyt vuotta 1991, joka oli hyvä vuosi kehitysyhteistyömme historiassa. Minä kuitenkin toivoisin, että se ei edes jäisi parhaaksi, vaan että voisimme tavoitella vieläkin parempaa viitaten siihen, mitä ed. Haavistokin mainitsi Ruotsin tasosta.

Olen myös samaa mieltä hänen kanssaan siitä, että on turha vedota kansalaisten näkemyksiin. Meidän kansalaistemme keskuudessa on niin paljon erilaisia näkemyksiä, että minä uskon paremminkin niin päin, että kehitysyhteistyön suosio on voimistumassa. Sitä osoittaa kansalaisjärjestöjen toiminta. Ihmiset haluavat auttaa. Hieman hävettää kyllä tässä talossa tehdä ensi vuoden budjettia sen jälkeen, kun olimme tukemassa aktiivisten koululaisten, nuorten Unicef-kampanjaa, joka on minusta juuri esimerkki siitä, että ihmisten keskuudessa on aktiivisuutta. Meidän pitäisi siitä ottaa oppia täällä ja kääntää todellakin, niin kuin valiokunnan varapuheenjohtaja Donner huomautti, kehitysyhteistyön taso toiseen suuntaan.

On todella paradoksaalista, että nyt tilanteessa, jossa kehitysyhteistyömäärärahat ovat romahtaneet, me joudumme käsittelemään kertomusta vuodesta, joka oli hyvä vuosi. Vielä surkeampaa on se, että tuona vuonna, vuonna 1991, nimettyyn hallitukseen ensimmäistä kertaa tuli erityinen kehitysyhteistyöministeri, ja nyt tilanne on kuitenkin mennyt aina vain huonommaksi ja huonommaksi.

Valiokunta on yrittänyt löytää jotakin myönteistä kertomukseensa. On totta, että tuona kertomusvuonna mm. erilaiset arviointijärjestelmät lähtivät liikkeelle ja yleensäkin kehitysyhteistyön tuloksellisuutta on pyritty arvioimaan entistä tarkemmin, mikä sinänsä on myönteinen asia. Tosin valiokunta on joutunut jälkeenpäin kiinnittämään huomiota siihen, että näitä arviointeja ei ole otettu huomioon, sillä vaikka esimerkiksi korkotukiluottoja koskeva arviointi aikoinaan totesi, että tämä ei ole mikään hyvä tukijärjestelmä, se on kuitenkin edelleenkin saanut suuremman osan kehitysyhteistyöstä tulevan vuoden budjetissa kuin aikaisemmin.

Sitten vielä pieni huomautus kansalaisjärjestöjen osuudesta, joka myös mainitaan mietinnössä. Siinä todetaan, että kansalaisjärjestöjen vaikutus kansalaismielipiteeseen on merkittävä tekijä kehitysyhteistyön yleiseen mielipiteeseen ankkuroitumisen kannalta. Joissakin ihmisissä on herättänyt pelkoa se, että kansalaisjärjestöille annettaisiin vähän enemmän rahaa tällä hetkellä sen takia, että ne olisivat ikään kuin tyytyväisiä eivätkä kritisoisi hallituksen harjoittamaa kehitysyhteistyöpolitiikkaa. Minä toivon, ettei se, että kansalaisjärjestöt jotakin saavat, kuitenkaan vaimenna sitä kritiikkiä, mikä on aiheellista, eikä toisaalta myöskään vaimenna sitä työtä, mitä ihmisten keskuudessa tehdään. Olen itsekin sitä mieltä,

että kansalaisjärjestöjen tällainen eräänlainen herätystehtävä on erittäin arvokas pitämässä yllä mielipidettä siitä, että meidän tulisi tuntea maailmanlaajuinen vastuu.

Näyttää olevan niin, että nykyinen hallitus, joka kurittaa Suomen vähäosaisia ja köyhiä, tekee aivan samoin maailman köyhiä kohtaan. On pakko todeta, että jälleen ulkoasiainvaliokunnan YK-matkalla saimme erittäin ikävää palautetta. Suomen maine kansainvälisenä avustajana on romahtanut ihan samassa suhteessa kuin määrärahatkin. Kyllä minun nähdäkseni niillä ihmisillä, jotka toimivat YK:ssa meidän edustajinamme on sama käsitys kuin valiokunnassakin on ollut, eli kehitysyhteistyö on osa ulkopolitiikkaa. Jos sitä hoidetaan huonosti, se on silloin erittäin arveluttavaa meidän ulkopolitiikkamme kannalta. Minusta on aika ikävää, että samaan aikaan, kun tasavallan presidentti Koivisto käy kumartamassa nöyrästi Strasbourgissa, samaan aikaan ministeri Viinanen lyö päähän maailman köyhiä ihmisiä ja ottaa siis erittäin suuren vastuun ulkopolitiikan hoidosta. Ei tietenkään yksin Viinanen, vaan Viinasen ja Ahon hallitus hoitaa tätä ulkopolitiikan osaa niin huonosti, että siitä tulee hyvin ristiriitainen kuva meidän kokonaisuutemme kannalta.

Lopuksi toteaisin, että valiokunnan mietinnössäkin esittämä asia siitä, että vuoden 92 kertomuksen yhteydessä käsitellään myös tämä strategiaosa, joka kertomukseen on liitetty, olisi hyvä panna merkille. Toivoisin ainakin, että viimeistään siinä yhteydessä sekä valiokunnassa että muutenkin eduskunnassa käytäisiin huomattavasti perusteellisempi keskustelu kehitysyhteistyön tulevaisuudesta. Sen verran, mitä tuohon strategiaan on tutustunut tässä vaiheessa, voi sanoa, että siinä on erittäin hyviä tavoitteita. Niillä vain ei ole tulevaisuudessa merkitystä, ellei niiden toteuttamiseen anneta tarpeellisia resursseja. Siinä mielessä toivon todellakin, että tämä mietintö olisi nyt eräänlainen välimietintö ja että seuraavassa paneuduttaisiin syvällisesti kehitysyhteistyön puutteiden korjaamiseen, sillä puutteita on varmasti aivan liikaa. Ennen kaikkea koko kehityskulku siihen suuntaan, että rahat ovat vähentyneet, on saatava pysähtymään ja palattava takaisin, niin kuin hallitus on myös luvannut, 0,7 prosentin tasolle.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Mietintö hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

6) Ehdotus lisävaltuuksien antamisesta asunto-olojen kehittämisrahastolle lainanottoon vuonna 1993

Ainoa käsittely
Hallituksen esitys n:o 220
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 53

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 53.

Keskustelua ei synny.

Lainanottovaltuudet hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

7) Ehdotus valtion asuntorahaston lainanottovaltuuksista vuonna 1994

Ainoa käsittely
Hallituksen esitys n:o 128
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 54

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 54.

Keskustelua ei synny.

Lainanottovaltuudet hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

8) Ehdotukset laiksi kiinteistöverolain muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 159
Lakialoite n:o 48
Toivomusaloite n:o 25
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 56

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 56.

Keskustelu:

Ed. Luukkainen: Arvoisa puhemies! Hallituksen esityksessä laiksi kiinteistöverolain muuttamisesta ehdotetaan vapautettavaksi kiinteistöveron piiristä Helsingissä sijaitsevat neljä

rakennusta, Valtion taidemuseon kiinteistöt, joita ovat Ateneum ja Sinebrychoffin taidemuseo, sekä lisäksi Kansallismuseo ja Helsingin uusi oopperatalo. Sen sijaan rakennuslain tai rakennussuojelulain nojalla suojellut rakennukset olisivat yhä veron piirissä.

Lakiesityksen 3 §:n 5 kohdassa lueteltujen rakennusten vapauttamiselle kiinteistöverosta ei ole mitään veropoliittisia perusteita. Yksittäisten rakennusten vapauttaminen on ristiriidassa verotuksen tasapuolisuusvaatimuksen kanssa. Selkeä ja linjakas verolainsäädäntö ei salli eikä kestä yksittäisten nimettyjen kohteiden rajaamista veron ulkopuolelle. Verolainsäädäntöä ei myöskään saa käyttää kenenkään ministerin henkilökohtaisten aluepoliittisten antipatioiden välineenä. Esitettyjen nimettyjen rakennusten verovapautta ei siis tule sallia edes tilapäisesti, kuten valiokunta nyt esittää, vaan esitys on tässä muodossaan kokonaan hylättävä.

Sen sijaan valiokunnan yksimielisesti toivoma suojeltujen rakennusten rajaaminen kiinteistöverolain soveltamisalan ulkopuolelle on perusteltua, koska nämä rakennuksethan eivät ole yksittäisiä kohteita, joiden verovapaus rasittaisi vain tiettyä aluetta, vaan ne muodostavat oman kiinteistötyyppinsä, joita on siis kaikkialla maassa. Näiden kiinteistöjen verovapaudelle on lisäksi selvä kulttuuri- ja/tai ympäristöpoliittinen peruste. Suomessahan tuhotaan jatkuvasti ainutlaatuisia vanhoja rakennuksia siksi, että niitä ei ole suojeltu. Suojeltujen rakennusten ylläpitäminen taas on hyvin kallista. Asettamalla suojelukohteet verovapaiksi annettaisiin tietyllä tavalla porkkana näiden suojelukohteiden lisäämiseksi ja näin helpotettaisiin jo suojeltujen rakennusten ylläpitämistä.

Kun verotuksen painopistettä nyt näkyy siirrettävän yhä enemmän kiinteistöverotuksen puolelle, täytyisi entistä tehokkaammin huolehtia kiinteistöjen verotusarvojen ja käypien arvojen vastaavuudesta varsinkin nyt, kun joidenkin, jopa monien, kiinteistöjen verotusarvot jo ylittävät käyvät arvot.

Arvoisa puhemies! Tulen tämän lain toisessa käsittelyssä tekemään vastalauseen mukaisen muutosesityksen, jossa poistettaisiin 3 §:n 5 kohta, tämä ns. Isohookana-pykälä eli nämä Helsingissä sijaitsevat valtion kiinteistöt. Sen lisäksi tulen kolmannessa käsittelyssä esittämään perustelulausumaa, että eduskunta edellyttäisi, että on luotava tehokas menetelmä, jolla kiinteistöjen verotusarvot saatetaan linjaan käypien arvojen kanssa.

Ed. Apukka: Arvoisa puhemies! Ed. Luukkainen on siinä kyllä aivan oikeassa, ettei ole kovin linjakasta veropolitiikkaa se, että muutama erikseen nimeltä lueteltu rakennus mainitaan laissa, siis sellaiset rakennukset, jotka vapautetaan kiinteistöverosta, varsinkaan kun valtio sattuu omistamaan nämä kaikki neljä rakennusta ja varsinkin kun nämä kaikki sattuvat olemaan yhden ainoan kunnan alueella eli tässä tapauksessa Helsingin alueella ja aiheuttavat Helsingille verotulomenetyksiä. Hallitukselle ja eräille sen ministereille kuitenkin näytti olevan aivan pakottava tarve pitää nämä neljä rakennusta tuolla lain pykälän sisällä.

Minun mielestäni pitäisi asiaa tarkastella kokonaisuutena. Pitäisi katsoa kaikki kulttuurihistoriallisesti tärkeät rakennukset samoin kuin pääasiassa talkoovoimin pystyssä pidettävät seurojen-, työväen- ja nuorisoseurojen talot ja käsitellä tätä asiaa kokonaisuutena. Ainoa tapa, millä tämä saadaan tässä talossa käsiteltäväksi kokonaisuutena, oli menetellä näin niin kuin valiokunta päätyi menettelemään eli nämä neljä rakennusta vapautetaan vain tältä vuodelta kiinteistöverosta ja edellytetään samalla, että on tehtävä tällainen kokonaisselvitys ja tuotava se eduskuntaan. Ainoastaan tällä tavalla pystytään turvaamaan se, että tällainen kokonaisselvitys tehdään, jos kerran hallitukselle ja sen muutamille ministereille on niin tärkeää nämä neljä rakennusta vapauttaa kiinteistöverosta. Jos olisimme vain äänestämässä näitä neljää rakennusta vastaan, niin tapansa mukaan hallitus olisi tietysti tässä salissa vienyt asiansa lävitse ja asia olisi sillä siisti. Se olisi käsitelty ja pois päiväjärjestyksestä, mutta tällä konstilla siihen on pakko palata uudestaan.

Ed. Luukkainen: Arvoisa puhemies! Tällaisen kokonaisselvityksen tekeminen olisi ollut mahdollista myös ilman sitä, että nämä neljä rakennusta nyt on lueteltu tässä laissa. Ne eivät mielestäni mitenkään liity toisiinsa sillä tavalla kiinteästi, että ne välttämättä riippuisivat toisistaan.

Todellakin olen sitä mieltä, että kokonaisselvitys tulee tehdä, mutta nämä neljä rakennusta pitää poistaa tuosta verolaista.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

9) Ehdotus laiksi maaseutuelinkeinolain muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 205
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 21

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 21.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

10) Ehdotus laiksi valtionosuutta saavista liikunnan koulutuskeskuksista annetun lain muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 227
Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 18

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sivistysvaliokunnan mietintö n:o 18.

Keskustelu:

Ed. Tykkyläinen: Arvoisa puhemies! Tämä laki, joka koskee liikunnan koulutuskeskuksista annetun lain muuttamista, on tarpeellinen ja tarkoituksenmukainen. Yhtenäistetäänhän tällä nyt valtionosuusjärjestelmiä ja tavallaan tässä poistuu kuntien ja valtion välinen päällekkäisrahoitus. Tämä on erittäin hyvä uudistus tältä osin. Lisäksi myönteistä on se, että esityksessä laajennetaan harkinnanvaraisten rakentamisavustusten myöntämisperusteita. Edelleenkin totean, että toivoisin, että valiokunnan kannanotto voitaisiin huomioida, että liikunnanohjaajakoulutuksen rahoitus voitaisiin kattaa valtion budjettivaroista eikä, niin kuin tällä hetkellä on tapahtunut, harkinnanvaraisista rahoista.

Sen sijaan oppositioryhmä ei ole tyytyväinen lain 2 §:ään. Siinähän sallitaan liikunnan koulutuskeskuksen ylläpitämisluvan peruuttaminen mistä tahansa syystä, jonka hallintoviranomaiset katsovat edellyttävän koulutuskeskuksen toiminnan lopettamista. Tämä säännös on mielestämme liian avoin ja tulkinnanvarainen ja tulkinnanvaraisuudesta syntyy epävarmuutta ja se mahdollistaa mielivaltaisen hallinnon. Tällaista laajan tulkinnan mahdollisuutta ei voi hyväksyä laissa, jossa säädetään kansalaisten oikeuksista.

Edellä olevan perusteella tulemmekin esittämään lain toisessa käsittelyssä 2 §:ään muutosehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

11) Ehdotus laiksi liikuntalain muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 228
Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 19

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sivistysvaliokunnan mietintö n:o 19.

Keskustelu:

Ed. Tykkyläinen: Arvoisa puhemies! Haluan tässä muutamia kannanottoja esittää myöskin uuden liikuntalain muuttamisesta. Mehän tiedämme, että nyt on saatu aikaan valtakunnallinen yhteistoimintajärjestö, joka on perustettu, ja siihen ovat liittyneet useat valtakunnalliset liikuntajärjestöt ja -liitot. Toivon, että näiden liittojen kautta myöskin liikuntajärjestöjen yhteistoimintaorganisaatio voisi luoda sellaiset puitteet järjestöille, että toiminta tulisi olemaan kestävää ja monipuolista. Tämä lakihan tulee voimaan vuoden 1994 alusta.

Tämä laki on tarpeellinen ja tarkoituksenmukainen, mutta sen sijaan voin todeta, että oppositioryhmät eivät olleet täysin tyytyväisiä siihen, että lakia tehtiin liian kiireellisesti eikä ehditty perehtyä kaikkiin ongelmakohtiin. Lain sisällä on ristiriitaisuuksia. Olisi toivottavaa, että me olisimme voineet riittävällä tavalla kuulla liikuntaneuvostoa, sillä liikuntaneuvoston jäsenten todelliset vaikutusmahdollisuudet lakiehdotukseen ovat jääneet mielestäni vähäisiksi. Olisimme halunneet 17 §:ssä korostaa liikunta-asetuksen muuttamisesta annettua luonnosta, mutta siihen meillä ei ollut mahdollisuutta, joten tulemmekin toisessa käsittelyssä esittämään 17 §:ään muutosehdotusta.

Ed. Laine: Rouva puhemies! Olen samaa mieltä kuin ed. Tykkyläinen siitä, että tämä hallituksen esitys sisältää huomattavan heikkouden

nimenomaan 17 §:n osalta. On aika lailla kummallista, että tehtävä, joka luonnostaan kuuluisi valtion liikuntaneuvostolle, siirretään ulkopuolelle järjestölle, joka siis jakaa, käyttää ja valvoo. Eihän sellainen voi olla mahdollista. Arvelen, että tässä on tulossa sellainen muutosehdotus, jonka puolesta toisessa käsittelyssä hyvin mielelläni myös äänestän.

Tämä ei ole kannanotto uuteen urheiluorganisaatioon, se on kysymys sinänsä, vaan kysymys on siitä, kuka jakaa valtion veikkausvoittovaroja liikuntatarkoituksiin.

Ed. Tykkyläinen: Arvoisa puhemies! Totean, että olen samaa mieltä, että määrärahojen jakamisperusteita ei voitaisi tosiaankaan antaa alueellisille liikuntajärjestöille.

Totean samassa yhteydessä, että tulemme tekemään myöskin 19 §:ään muutosehdotukset, sillä on pidettävä huolta siitä, että kun valtionavustusta myönnetään, on otettava huomioon erityisesti järjestöjen toiminnan laatu, laajuus ja yhteiskunnallinen merkitys. Samoin 24 §:ssä pitäisi opetusministeriön esittelystä avustukset jakaa.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

12) Valtioneuvoston kertomus päihdeolojen kehityksestä vuonna 1992 (K 12)

Valiokuntaan lähettäminen

Ensimmäinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin sosiaali- ja terveysvaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. Alaranta: Arvoisa puhemies! Haluan aluksi todeta, että eduskunnan alkoholipoliittiset keskustelut ovat myöskin viime vuosina supistuneet aika lailla olemattomiin, niin kuin ed. Wahlström aikaisemmin totesi eduskunnan keskusteluista kehitysyhteistyöstä. Sen tähden ihan luettelonomaisesti tyytyisin valiokuntakäsittelyä varten toteamaan omana käsityksenäni, että valiokunnan olisi mielestäni syytä paneutua alkoholipolitiikkaan erikoisesti EY-kehityksen osalta, niin kuin tämän kertomuksen aivan alussa todetaan. Siellä on lueteltu Suomen tavoitteet EY-jäsenyyteen mentäessä. Toivoisin, että niistä kuultaisiin asiantuntijoita ja eduskunta voisi palautekeskustelussa tähän enemmän paneutua.

Samaten kertomuksessa on visioitu alkoholipolitiikkaa ja päihdehuoltoa lama-Suomessa sillä tavalla, että erilaiset yhteistyöt järjestöjen, viranomaisten ja mm. seurakuntien välillä ovat korostetusti esillä. Varmaan siihen olisi myöskin syytä valiokunnassa paneutua.

Edelleen alkoholivalvonta, jossa me olemme aivan viime vuosina tehneet suuria muutoksia, kun olemme siirtäneet sen lääninhallitusten tehtäväksi, on mielestäni sillä tavalla ongelmallinen, että kun nyt hallinnonuudistuksessa lääninhallitusten tehtäviä karsitaan, saattaa käydä niin, että alkoholivalvonta jää kokonaan hoitamatta. Eduskunnan olisi mielestäni syytä varautua siihen, miten siinä tilanteessa toimitaan.

Lopuksi toivoisin, että eduskunta valiokunnan myötä paneutuisi myöskin alkoholin kulutuksen ja käytön haittoihin. Kertomuksen liiteosassa on selvitetty erästä tutkimusta, jota olen aikaisemmin täällä puheenvuorossa myöskin referoinut ja jossa alkoholihaitat kokonaisuudessaan ovat 22 miljardia markkaa. Tähän tulokseen on päädytty, kun mukaan on otettu myöskin elämättä jäänyt elämä ja tekemättä jääneet työt. Toivoisi, että varsinkin lama-Suomessa tällaiset valtavat markkamäärät eduskuntaa kiinnostaisivat.

Ed. Laine: Rouva puhemies! Olen kyllä hieman huolissani siitä, että kun käsittelimme kehitysyhteistyökertomusta, ministeri ei ollut paikalla. Nyt kun on valtioneuvoston kertomus eduskunnalle päihdeolojen kehityksestä, niin asianomainen ministeri ei ole paikalla.

Valtioneuvoston kertomukseen liittyy myös Alkon hallintoneuvoston kertomus alkoholiolojen kehityksestä viime vuonna. Nimenomaan siinä tiivistelmäosassa, joka tähän osaan kertomusta liittyy, käsitellään kysymyksiä, joihin ed. Alaranta äsken viittasi.

Täällä todetaan, että tutkimukset ovat osoittaneet, että alkoholiongelmia on sitä enemmän, mitä suurempi on alkoholin kokonaiskulutus. Tämä itsestäänselvä tosiasia tulisi ottaa huomioon myös, kun Suomi käy keskusteluja Etan ja Euroopan yhteisön kanssa. Tältä osin olen saanut sen käsityksen, että Suomen hallituksen linja on poikkeamassa ns. pohjoismaisesta linjasta. Tämäkin seikka olisi ollut mielestäni aiheellista täällä saada esimerkiksi ministerin puheenvuoron muodossa esiin.

Toivottavasti asianomainen valiokunta kiinnittää näihin seikkoihin huomiota, joista nimenomaan hallintoneuvoston kertomuksen tiivistelmäosassa kerrotaan.

Ed. Nikula: Arvoisa puhemies! Kun päihdeolojen kertomukseen vuosittain perehtyy, toteaa, että tässä on tämmöinen tavallaan suomalaisen elämän pimeä puoli, joka tuodaan toistuvasti esiin keskiolutpullon tarkkuudella. Olisi hyvä joskus tässäkin yhteydessä muistuttaa, että valiokunta siihen ottaa jollain tavoin kantaa ja pitää edes mielessään, että alkoholi on suomalaisen elämään erottamattomasti liittyvä asia, jolla on myös sosiaalisen kanssakäymisen kannalta monia positiivisia, jopa rituaalinomaisia puolia. Täällä eilen kymmenittäin kansanedustajia söi ilmaista poropihviä, nautti sen yhteydessä viiniä ja taisi joku ottaa snapsinkin. Suomessa kallistetaan lasia miljoonia kertoja vuodessa ilman, että siitä aiheutuu minkäänlaisia haittoja, ilman, että siitä on mitään ongelmaa. Se lisää ihmisten kanssakäymisen miellyttävyyttä, se juhlistaa tiettyjä tärkeitä elämäntapauksia. Näitä asioita ei ole syytä unohtaa, kun tätä suomalaista "viinan kauhukertomusta" vuosittain eduskunnassa käsitellään.

Ed. Mäkipää: Arvoisa puhemies! Ihan yhtenä pienenä asiana haluan huomauttaa: Tämähän oli vuosi vuoden perään aina samanlaista tilastointia, mutta ilahduttavasti nyt on otettu jo huumausainekin tänne kirjaseen mukaan. Vaikka täällä mainitaan, että käyttö on Suomessa vähäistä, niin ainakin toivon, että kun tiedetään, mitä itärajalta ynnä muualta on tulossa huumeita Suomeen, niin siihen voitaisiin erikoisesti kiinnittää huomiota. Kyllä lehdistössä ja muualla julkisuudessa on ollut keskustelua, että huumausaineiden esiintyminen liikennejuopumuksissa on yleistynyt. Eli meidän pitäisi hyvin vakavasti pohtia, että huumausaineet eivät pääsisi omassa maassamme leviämään, että voitaisiin tehdä kaikki voitava sen pysäyttämiseksi.

Mutta niin kuin sanoin, päihdeolojen kertomus jää varmaan tänäänkin hyvin pienelle käsittelylle. Kun se tulee valiokunnasta, ehkä silloin on tarmoa ja energiaa enempi keskustella.

Ed. Alaranta: Herra puhemies! Ed. Nikula taisi lyhyessä puheenvuorossaan tulla kertoneeksi erään syyn siihen asiaan, josta omassa puheenvuorossani aluksi totesin, eli siihen, että eduskunnan alkoholikeskustelut ovat niin lyhyitä ja vähäisiä. Ed. Nikulahan totesi kansanedustajien käyttäytymisestä ja elämästä sen, kuinka paljon nykyään siihen todella liittyy alkoholin käyttöä. Kansanedustajat ovat tässä asiassa ilmeisesti niin paljon asianosaisia, etteivät halua nykyään aiheesta täällä keskustella.

Ed. Nikula: Arvoisa puhemies! Olen tätä maailmaa katsellut sen verran monen vuosikymmenen ajan, että tiedän, että eivät kansanedustajat alkoholikäyttäytymisellään suomalaisista poikkea. Emme me ole sen tekopyhempiä mutta emme myöskään sen pahempia kuin muut.

Puheenvuoro, jonka käytin, tarkoitti vain muistuttaa siitä elämän tosiasiasta, että suurin osa suomalaisista käyttää alkoholia ilman minkäänlaista ongelmaa. Siitä ei aiheudu kenellekään mitään haittaa. Ainoa, josta jotain hyötyä on, on, että valtio saa tuloja.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään sosiaali- ja terveysvaliokuntaan.

13) Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus esteellisyyssäännösten kehittämisestä (K 13)

Valiokuntaan lähettäminen

Ensimmäinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin perustuslakivaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. Nikula: Arvoisa puhemies! On syytä kiittää eduskunnan oikeusasiamiestä ja hänen kansliaansa siitä, että erilliskertomus esteellisyyssäännöksistä on saatu. Kysymys on todella jatkuvasti ajankohtaisesta asiasta. Tämä kertomus mielestäni tuo erittäin konkreettisella ja hyvällä tavalla esille ne kaikki ongelmat, joita esteellisyyskysymyksiin yleisesti ottaen liittyy, ajankohtaiset lainsäädännön kehittämistarpeet.

Esteellisyyssäännökset ovat tietyllä tavalla semmoinen ikkuna, josta voi kurkistaa koko inhimillistä toimintaa, ei pelkästään julkista hallintoa, josta tässä pääasiassa on kysymys, vaan yleensäkin. Esteellisyys perustuu siihen tosiasiaan, että ihmisellä on sukulaisuussuhteita, sosiaalisia suhteita ja että perusinhimilliseen käyttäytymiseen kuuluu olla puolueellinen silloin, kun on hyvin läheisestä ihmisestä tai asiasta kysy-

mys. Tässä mielessä esteellisyyssäännökset tavallaan tunnustavat ihmisen heikkoudet, ja niiden käytäntöön soveltamiseen, siis jääväämiseen asian käsittelystä, sisältyy sen myöntäminen, että ihmisellä on oikeus toimia omien ja läheistensä etujen puolesta, puolustaa niitä. Mutta samanaikaisesti ei voi tehdä jotain muuta. Ihminen ei voi istua, kuvaannollisesti sanoen, kahdella puolella neuvottelupöytää tai tuomarinpöytää päätöksenteossa. Hänen pitää valita puolensa. Tähän kaikkeen esteellisyyssäännökset antavat mahdollisuuden ja oikeudellisen perusteen.

Meillä esteellisyys perustuu pääasiassa kahteen oikeuslähteeseen:

Toisaalta se perustuu hallintomenettelylakiin, joka on vasta runsaat kymmenen vuotta vanha, ja selvästi oikeusasiamiehen erilliskertomuksesta näkyy, että hallintomenettelylaki on aika hitaasti omaksuttu hallinnossa. Toisaalta se koko ajan valtaa alaa ja saavuttaa eräänlaisen hallintotoiminnan peruslain luonteen, ja sitä kautta tietysti myös esteellisyyssäännökset tulevat omaksutuksi hallintotoiminnassa. Usein on niin, että uuden lain voimaantulo vaatii uuden soveltajasukupolven. Tämä myös erilliskertomuksessa viitatuissa oikeustapauksissa hyvin selvästi nähdään.

Toinen esteellisyyssäännöksen perusta on sitäkin vanhempi. Se on 1734 vuoden lain tuomarinjääviä koskeva 13 luvun 1 §, joka on 260 vuotta kohta ollut muuttamattomana voimassa. Tämä säännös taas on jotakuinkin unohdettu, minkä lisäksi se on äärettömän epäselvä. Tuomarinjääviin kuuluu mm. sellainen sukulaisuus, joka saman 1734 vuoden lain naimiskaaren mukaan muodosti avioesteen. Esimerkkinä näistä voidaan sanoa, että avioliittoa ei saanut solmia — ja tämä sukulaisuus myös muodosti tuomarinesteen — suoraan etenevässä ja takenevassa lankoudessa eikä mies voinut ottaa vaimoksensa poikansa, poikansa pojan tahi tyttärensä pojan leskeä, äitipuoltansa, isänsä isävainajan tahi äitinsä isävainajan toista vaimoa, ei myöskään tytärpuoltansa, poikapuolensa tahi tytärpuolensa tytärtä eikä vaimonsa äitiä, vaimonsa isänäitiä tahi äidinäitiä jne. Tällaisten esteellisyyssäännösten soveltaminen on tietysti käytännössä jotakuinkin mahdotonta, varsinkin kun tuo sukulaisuus muodosti esteellisyyden, perustui se sitten avioliittoon tai salavuoteuteen. Tässä mielessä on erittäin perusteltua, että oikeusasiamies toteaa, että myös tuomarinjäävit on kirjoitettava uudelleen ja selviksi.

Erilliskertomuksessa on esitetty esteellisyyssäännösten kirjoittamiselle asetettavia tavoitteita. Niitä on lueteltu kolme. Itse liittäisin siihen vielä säännösten yksiselitteisyyden viitaten nyt juuri siihen, mitä tuomareista edelleen 1734 vuoden lain mukaan on voimassa. Tältä osin myös oikeusasiamiehen eräät ehdotukset voivat olla ongelmallisia, ja niitä varmasti täytyy perustuslakivaliokunnan käsittelyssä tutkia.

Näyttäisi siltä, että sukulaisuuteen perustuva esteellisyys sinänsä on jotakuinkin ongelmaton. Siitä ei käytännössä, niin vaikeita kuin ne tuomareiden osalta saattavat ollakin, ei ole ollut mitään erityisiä ongelmia. Sen sijaan ongelmia aiheutuu, niin kuin erilliskertomuksesta ilmenee, tavallaan yhteisen hyvän, julkisen toiminnan, ja yksityisen toiminnan voitontavoittelun yhteen sovittamisesta. Sieltä löytyvät ne kaikki keskeiset ongelmat, joita myös näissä tapauksissa on nimenomaan tullut esille. Perusongelma on se, että julkista tehtävää hoitava samalla toimii jonkin yksityisen elinkeinoedun hyväksi. Tältä kannalta tietysti on hyvin perusteltua, että hallintoneuvoston jäsenyys tulee muodostumaan esteellisyysperusteeksi, jos oikeusasiamiehen neuvoa lakia säädettäessä seurataan.

Samaten on hyvin perusteltua, että esteellisyyden ratkaisemisesta otetaan selvä menettelysäännös lakiin. Vanha sääntö on, että jos tuomari tietää itseään kohtaan olevan jäävin, niin astukoon itsestänsä pois oikeudesta. Tämä tietysti täytyy edelleen säilyttää, mutta myös siinä tapauksessa, että tällainen omaehtoinen jääväämi-nen ei toteutuisi, ratkaisumenettelyn pitää olla selvä.

Ongelmia lähinnä aiheutuu ehdotuksesta, joka koskee ns. toisen asteen jääviä, eli jos virkamies on ollut aikaisemmin samaa asiaa käsittelemässä, niin hän jatkossa on sen esteellinen sillä tavoin, kuin oikeusasiamies esittää, ja myös, että esimiehen esteellisyys muodostaa esteellisyysperusteen alaisille. Ne jäävät tapauskohtaisen harkinnan varaan. Oikeusasiamiehen ehdotuksen mukaanhan esteellisyys tulisi näissä tapauksissa kysymykseen silloin, kun tämän kahden asteen jäävin tai esimiehen esteellisyyden voidaan epäillä vaarantavan virkamiehen puolueettomuutta. Olisi tietysti toivottavaa, että tässä suhteessa saataisiin selkeämmät ja yksiselitteisemmät säännökset kirjatuksi lakiin. Tämä jää nyt perustuslakivaliokunnan tarkastuksen varaan, kun se mietintöä kirjoittaa tästä oikeusasiamiehen erilliskertomuksesta.

Ehkä parhaita havaintoja tässä erilliskertomuksessa on virkamiesten sivutoimien vaikutukset esteellisyyteen. Siinä on todella oivaltavia hy-

viä havaintoja. Kertomuksessa ei puututa yhteen menettelyasiaan, joka varmasti tulee perustuslakivaliokunnassa esille. Täällä todetaan, että korkeiden virkamiesten sivutoimista on pyydetty selvitykset 29. lokakuuta 1993 mennessä. Selvityksiä ilmeisesti tuohon määräaikaan mennessä ei tullut, koska erilliskertomuksessa, joka on päivätty 8. marraskuuta, siis melkein kaksi viikkoa tuon määräajan päättymisen jälkeen, ei mainita mitään näistä vastauksista. Luulisin, että perustuslakivaliokunta tulee nimenomaan tältä osin täydentämään sitä informaatiota, joka tästä erilliskertomuksesta muuten ilmenee.

Arvoisa puhemies! Tästä erilliskertomuksesta varmaan on heijastusvaikutuksia, niin kuin oikeusasiamieskin toivoo, muussa lainsäädännössä oleviin esteellisyyssäännöksiin. Niitä on, melkein voi sanoa, vaikka millä mitalla. Lakikirjan hakemistostakin löytyy melkein 30 eri säädöstä, joissa on esteellisyyssäännöksiä, ja muualta lainsäädännöstä niitä löytyy vielä useampia.

Yksi näitä julkisen toiminnan luotettavuuden peruskysymyksiä on tietysti se, millä tavoin luottamushenkilöiden esteellisyyssäännökset kirjoitetaan. Tästähän on esimerkiksi kansanedustajan osalta nimenomaan haluttu vain julkisuuden lisäämisellä osoittaa sellaisia kytkentöjä, joista sitten äänestäjät voivat arvioida, missä määrin ne ovat haitanneet edustajantoimen hoitamista. Kunnallisissa luottamustehtävissä on vastaavanlaisia ongelmia. Tältäkin osin toivon, että kun perustuslakivaliokunta kertomusta käsittelee, se voisi myös näihin kysymyksiin paneutua.

Ed. L a i n e : Rouva puhemies! Valitettavasti eduskunnan kiireinen työrytmi on estänyt varmaan vähän jokaisenkin edustajan tarkemmin tähän tutustumisen. Mutta näin kylmiltään, pintapuolisen tutustumisen perusteella, sanoisin, että tähän kertomukseen on varmasti kohdistettu suuria toiveita, ainakin päätellen siitä, mitä kaikkea täällä eduskunnan istunnoissa viime viikkojen ja kuukausien aikana on esitetty. Esimerkiksi tänään ed. Donner puheenvuorossaan puhui entisten ministerien esteellisyydestä osallistua eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan jäsenenä ulkoasiainvaliokunnan toimintaan. Tämä kertomus ei siihen ongelmaan puutu. Se on kai eduskunnan oma asia.

Edelleen täältä sivulta 7 ilmenee, että kunnallishallinnon, hallinnollisen lainkäytön tai tuomioistuimenkaan esteellisyysongelmia ei kuitenkaan yksityiskohtaisemmin tarkastella tässä kertomuksessa.

Varsinkin ed. Ukkola on paljon puhunut eduskunnassa siitä, miten kansanedustajat pitäisi saada pois pankkien hallinnoista, mitä muuten olen myös ehdottanut. Siihen ilmeisesti tässä kertomuksessa ei kantaa oteta eikä siihen, voivatko pankkien johtajat ja grynderifirmojen johtajat, joilla on paljon pääomia, rahaa jne., osallistua kunnallishallinnon luottamustehtäviin.

Rouva puhemies! Olen tämän kaiken halunnut sanoa vain sen vuoksi, että ne, jotka odottavat tämän kertomuksen antavan avaimet kaikkiin kysymyksiin, tulevat varmasti pettymään, ellei sitten perustuslakivaliokunta tule vielä käsittelynsä pohjalta tätä jotenkin laventamaan.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan.

Pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti ensi perjantain täysistuntoon:

14) Lakivaliokunnan mietintö n:o 17 (HE 180/1992 vp)

15) Lakivaliokunnan mietintö n:o 22 (HE 191)

16) Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 3 (HE 216/1992 vp)

17) Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 38 (HE 264)

E n s i m m ä i n e n v a r a p u h e m i e s : Eduskunnan seuraava varsinainen täysistunto on ensi perjantaina kello 13. Suullinen kyselytunti on huomenna torstaina kello 16.30.

Täysistunto lopetetaan kello 17.00.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Jouni Vainio